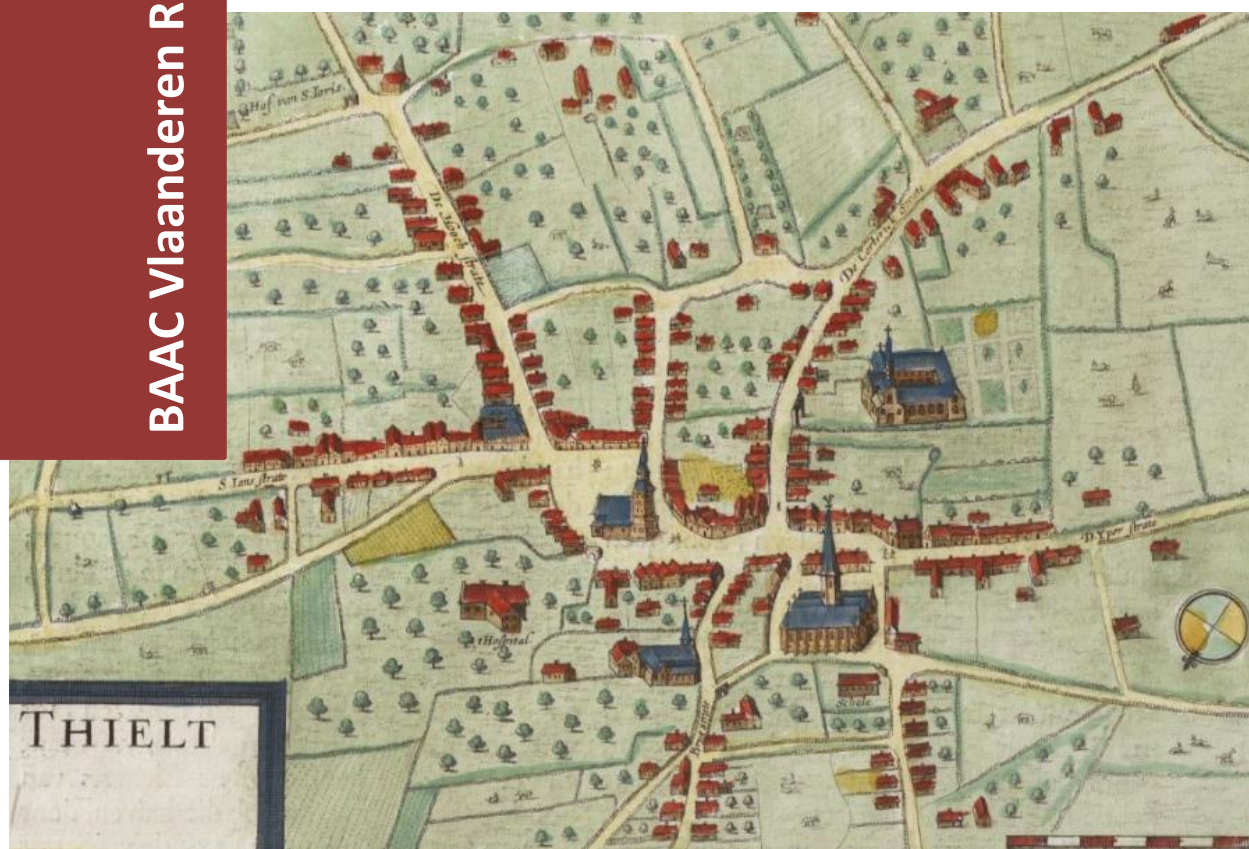

Archeologienota

Tielt, Bruggestraat

DEEL II: Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Tielt, Bruggestraat

Auteur

Charlotte Verhaeghe, David Demoen en Robrecht Vanoverbeke

Opdrachtgever

Verstraete Constructo BVBA

BAAC-Projectnummer

2016-343

Plaats en datum

Gent, 23 september 2016

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 244

ISSN 2033-6898

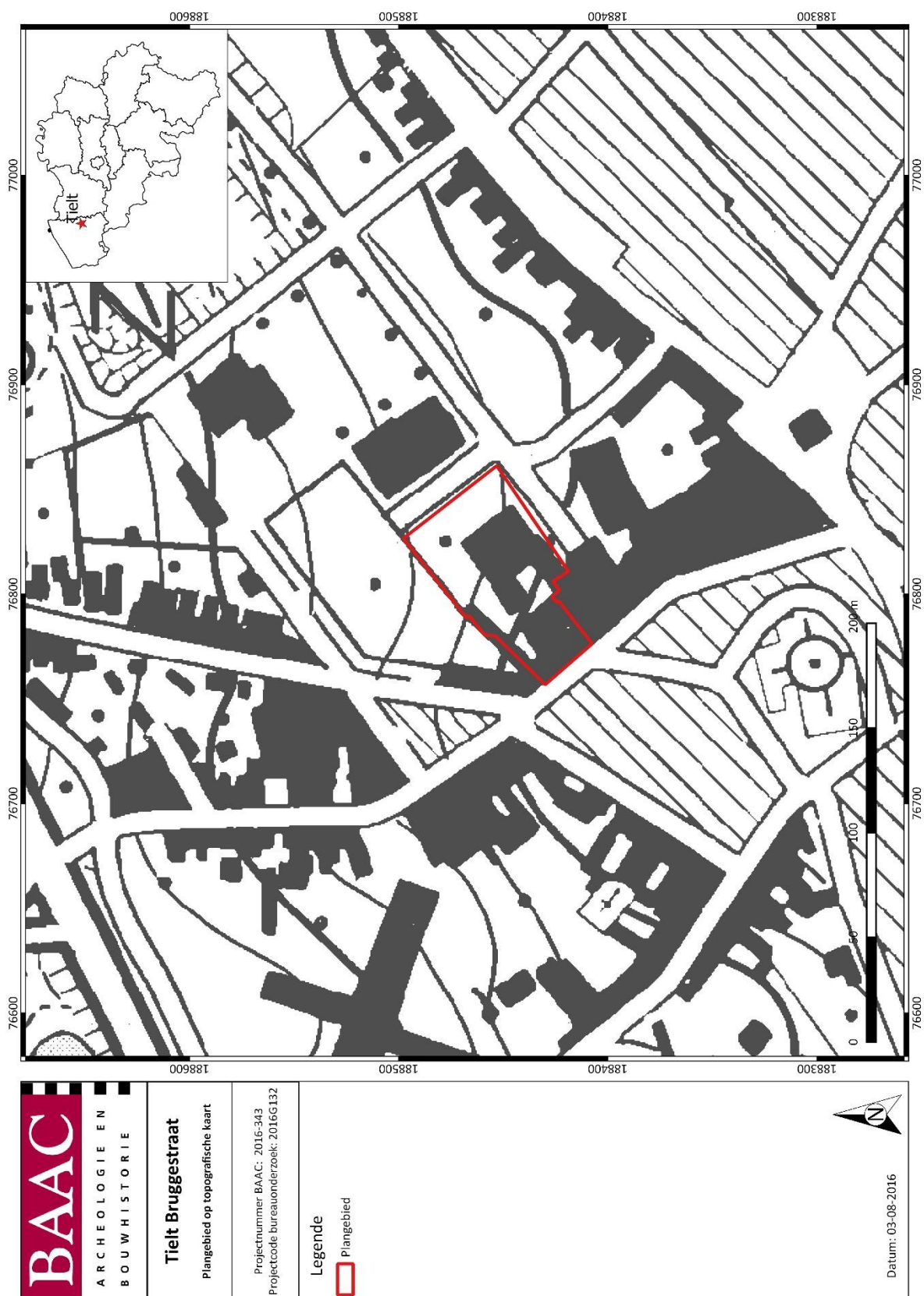
Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1	Administratieve gegevens:	1
1.2	Archeologische voorkennis.....	5
1.3	Onderzoeksopdracht	5
1.3.1	Juridisch kader en onderzoekstraject.....	5
1.3.2	Aanleiding	5
1.3.3	Bestaande toestand en geplande werken	6
1.3.4	Randvoorwaarden	14
1.4	Strategie en werkwijze.....	15
1.4.1	Bureaustudie: algemeen en doelstelling	15
1.4.2	Onderzoeksvragen bureauonderzoek	15
1.4.3	Heuristiek van het bureauonderzoek.....	15
2	Assessment Bureauonderzoek.....	18
2.1	Methoden en technieken	18
2.2	Assessment onderzoeksgebied	18
2.2.1	Landschappelijke en bodemkundige situering	18
2.2.2	Historiek.....	35
2.2.3	Cartografische bronnen	44
2.2.4	Archeologische data	53
2.2.5	Booronderzoek door A+E Consult.....	56
2.3	Besluit	60
2.3.1	Archeologische verwachting	60
2.3.2	Afweging noodzaak verder vooronderzoek en potentieel op kennisvermeerdering	62
2.3.3	Samenvatting.....	62
2.3.4	Samenvatting breed publiek	63
3	Lijst met figuren.....	64
4	Lijst met tabellen	65
5	Plannenlijst.....	66
6	Bibliografie	70

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens:

Naam site:	Tielt, Bruggestraat
Onderzoek:	Archeologienota
Ligging:	Bruggestraat 35, 37, 39 8700 Tielt
Kadaster:	Tielt, afdeling 1, sectie K, percelen K322k ² , K322m ² , K322h ² , K322i ² , K322y.
Coördinaten:	NW x: 3.3253 y: 51.0015 NO x: 3.3263 y: 51.0021 ZO x: 3.3268 y: 51.0017 ZW x: 3.3256 y: 51.0013
Opdrachtgever:	Verstraete Constructo BVBA
Uitvoerder:	BAAC Vlaanderen bvba
Erkenningsnummer BAAC Vlaanderen:	2015/00020
Projectcode BAAC Vlaanderen:	2016-343
Projectcode bureauonderzoek:	2016G132
Erkend archeoloog:	Jeroen Vanden Borre; 2015/00021
Bewaarplaats archief:	BAAC Vlaanderen bvba
Grootte projectgebied:	ca. 4494 m ²
Uitvoeringsperiode:	3 augustus 2016 – 25 augustus 2016
Aanleiding:	Aanvraag stedenbouwkundige vergunning
Wettelijk depot:	BAAC Vlaanderen bvba.
Resultaten:	Romeinse tijd, middeleeuwen, gebouwplattegronden, religieuze gebouwen en complexen, tuinen, bomen, boomgaarden, muren.

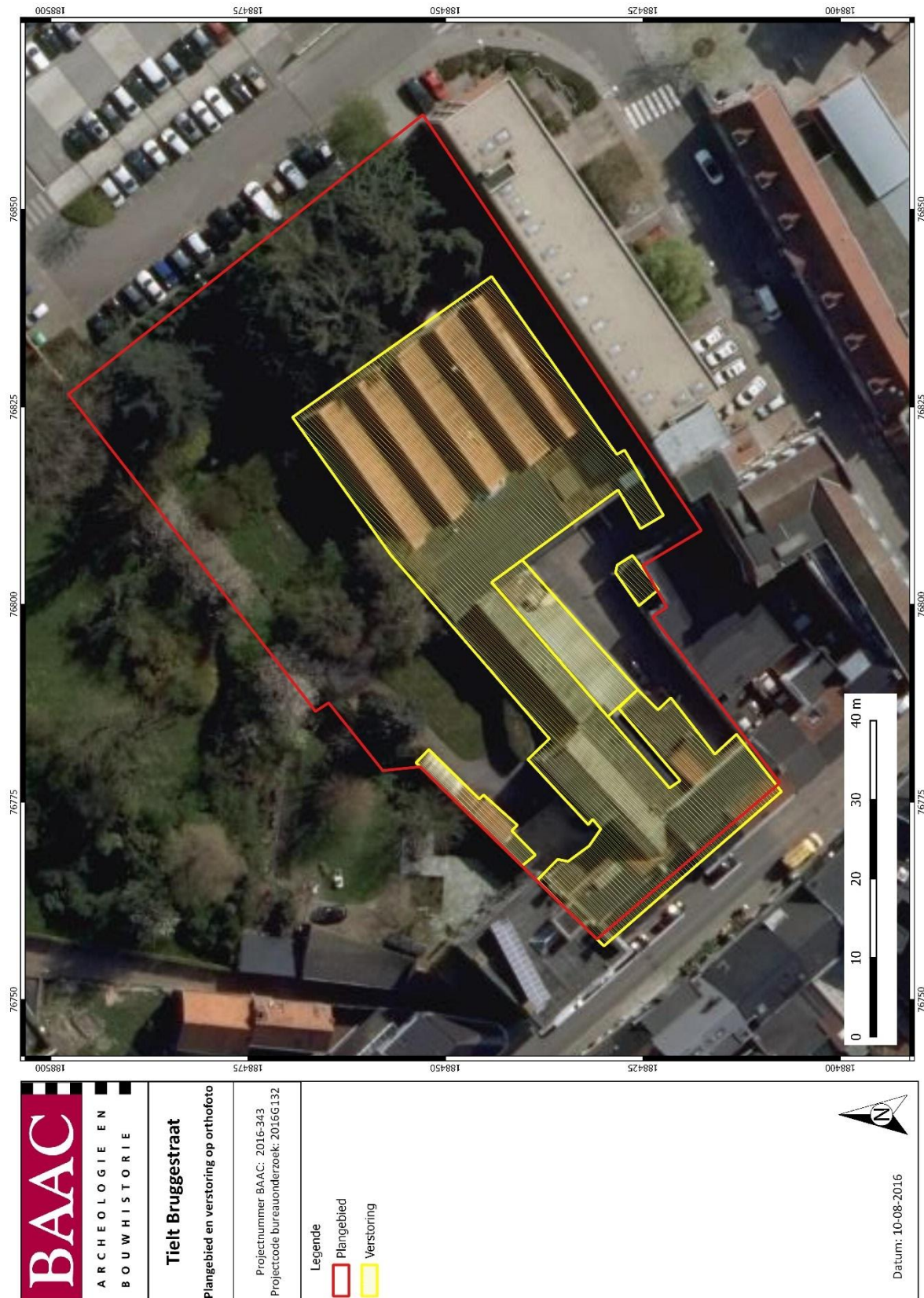

Figuur 1: Het plangebied op de topografische kaart.¹

¹ Geopunt 2016.

² Geopunt 2016.

Figuur 3: Het plangebied en de gekende verstoringen op een orthofoto.³

³ Geopunt 2016.

1.2 Archeologische voorkennis

Voor het plangebied zijn geen eerdere (voor)onderzoeken bekend.

1.3 Onderzoeksoopdracht

1.3.1 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de werken. Dit kan door behoud in situ, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of ex situ, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om in situ behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren. Dit gebeurt tijdens verder vooronderzoek, dat kan bestaan uit vooronderzoek zonder of met ingreep in de bodem.

Aangezien de huidige staat van het terrein verder vooronderzoek met ingreep in de bodem verhindert, wordt verder vooronderzoek opgenomen in een uitgesteld traject. Deze keuze wordt in 1.3.4 Randvoorwaarden gemotiveerd. Na het bureauonderzoek eindigt het verslag van resultaten en worden maatregelen voor verder vooronderzoek met ingreep in de bodem voorgesteld in een **Programma van Maatregelen**. Deze maatregelen dienen te worden uitgevoerd na het aanvragen van de bouwvergunning. Na de uitvoer van het verder vooronderzoek wordt een **Nota** opgemaakt, met daarin de definitieve maatregelen voor omgang met aanwezige archeologische sites.

1.3.2 Aanleiding

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige aanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba in opdracht van Verstraete Constructo BVBA een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de opdrachtgever een nieuwbouw gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder het rooien van hoogstammen, de aanleg van hoogbouw met ondergrondse parking, een parkeerterrein en een stuk groenzone) die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

Wanneer de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de stedenbouwkundige vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en de ingreep meer dan 1000m² bedraagt, en waarbij de percelen volledig buiten een archeologische zone vallen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. De totale oppervlakte van het onderzoeksgebied te Tielt Bruggestraat bedraagt ca. 4494 m², en de ingreep in de bodem bedraagt ca. 3957m².

Als het plangebied echter in een archeologische zone valt, dan gelden andere criteria. Als in een dergelijke zone de oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft, meer dan 300m² bedraagt, en de ingreep meer dan 100m² bedraagt, dan is een archeologienota nodig. Het plangebied in Tielt valt binnen de archeologische zone van de historische stadskern van Tielt.

Bij het raadplegen van het Geoportaal van Onroerend Erfgoed is eveneens gebleken dat de onderzoekslocatie niet gelegen is binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed (GGA) te verwachten valt. Echter biedt dit (nog) geen sluitende garantie, daar bijvoorbeeld archeologische onderzoeken uit een recent verleden niet staan aangegeven in de betreffende GGA-kaartlaag. Voor terreinen die binnen een GGA-zone liggen dient in principe geen archeologienota te worden opgemaakt.

Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving enkele waarden voor ‘beschermde onroerend erfgoed’ opgenomen in het Geoportaal, waaronder ‘Huis De Brabandere’ en een herdenkingsmonument voor de Tweede Wereldoorlog.⁴

1.3.3 Bestaande toestand en geplande werken

Bestaande toestand

De huidige situatie op het terrein bestaat uit een aantal gebouwen langs de Bruggestraat waarvan de kernen teruggaan tot het midden van de 19de eeuw.⁵ Op de achterterreinen, naar het noordoosten toe, staan enkele bijgebouwen (oa. garages en kantoorgebouwen) en een grote loods. Tussen de gebouwen ligt een verhard binnenplein, aangelegd in kiezelbeton en kasseien. Het meest noordelijke van het plangebied is niet bebouwd, maar bestaat uit een tuin met bomen en struiken. De huidige situatie is duidelijk weergegeven in figuur 3.

Opvallend is dat het terrein sterk hellend is van noord naar zuid (zie Figuur 12) waarbij een hoogteverschil van 2,5m – 3m (zie Figuur 6) is op te tekenen over een afstand van minder dan 100m.

Alle bijgebouwen zijn tot 50cm onder het huidige loopvlak gefundeerd op bakstenen. De achterliggende loods is gefundeerd op een betonnen plaatfundering die tot 20cm onder het huidige loopvlak reikt (zie boring 4). Het kiezelbeton op het binnenplein is 5cm dik (zie Figuur 43). De kasseien zijn 15cm dik (zie Figuur 44).

Op het plan met de huidige situatie is te zien dat enkele gebouwen langs de Bruggestraat voorzien zijn van een kleine kelder hebben (zie Figuur 4). Daar de diepte hiervan niet kon worden achterhaald werd door BAAC bvba een plaatsbezoek uitgevoerd in augustus 2016. Tijdens dit bezoek vastgesteld dat de meest noordwestelijke kelder 1,60m diep is. De centrale kelder is eveneens 1,60m diep. De meest zuidoostelijke kelder is 1,80m diep en bevat een mazouttank (zie Figuur 5). Bij de aanleg van deze gebouwen is de ondergrond onvermijdelijk (deels) afgegraven en/of opgehoogd, enerzijds om het sterk hellend terrein lokaal vlak te maken, anderzijds om de funderingen en de kelders aan te leggen.

⁴ Onroerend erfgoed 2016.

⁵ Onroerend Erfgoed 2016.

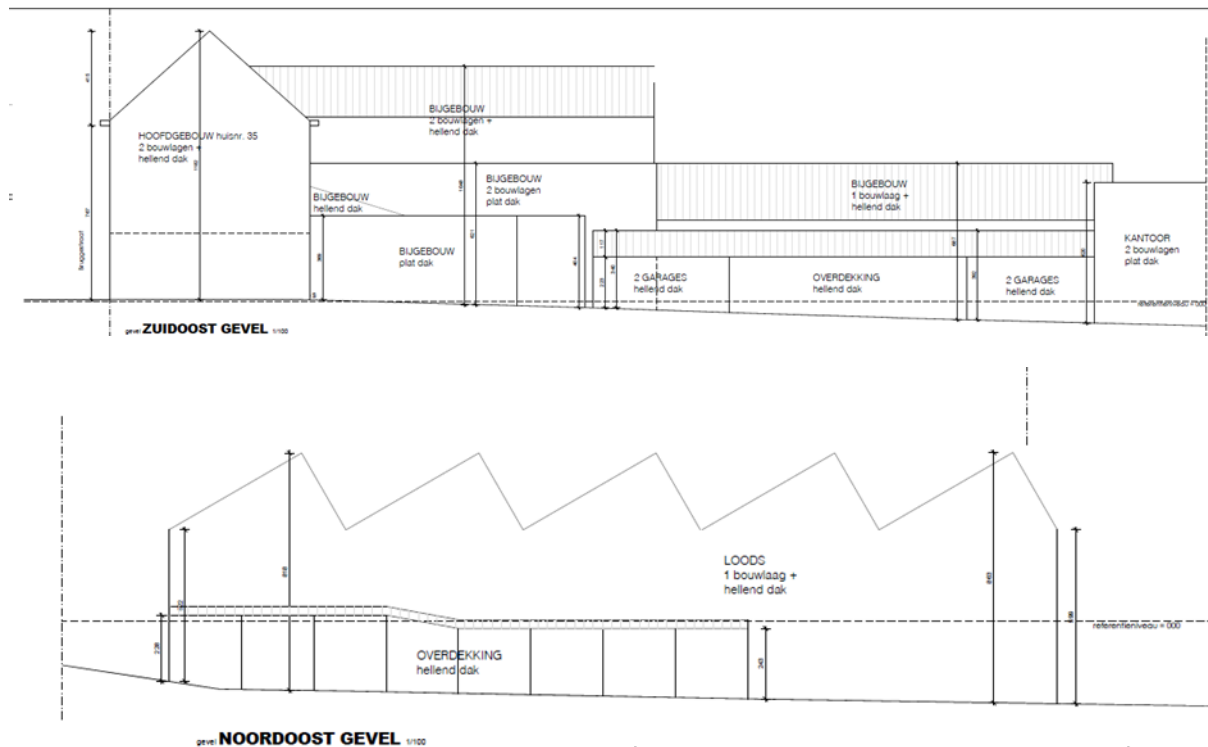

Figuur 4: weergave van de bestaande toestand.⁶

⁶ Wielfaert Architecten 2016.

Figuur 5: Van links naar rechts: noordwestelijke, centrale en zuidoostelijke kelder.

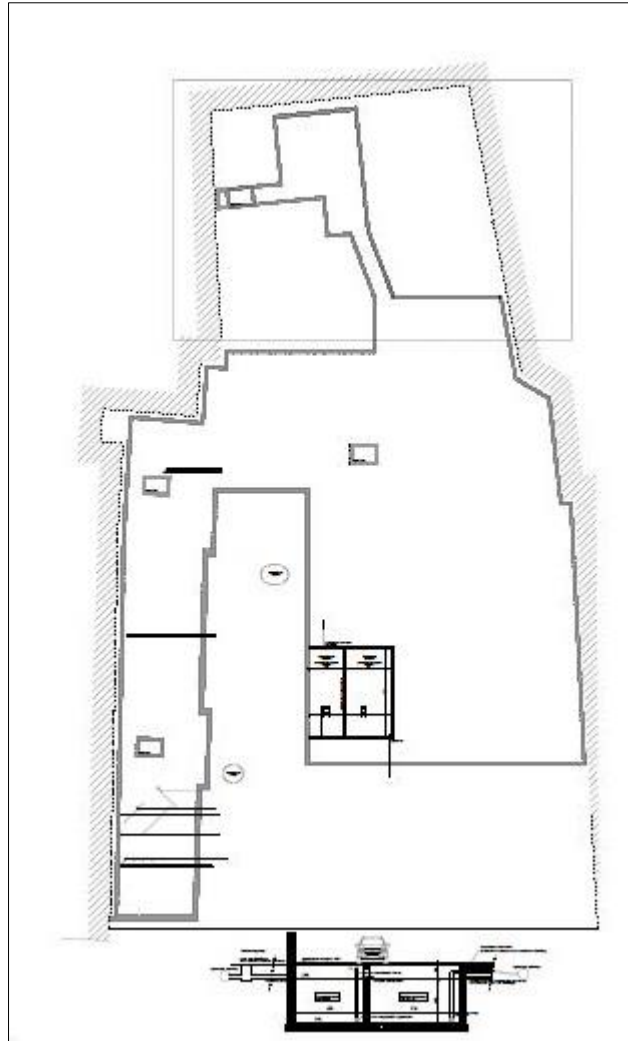
Figuur 6: Doorsnedes bestaande toestand.⁷

Geplande werken

De opdrachtgever plant op het terrein een nieuw bouwcomplex voor 89 assistentiewoningen met gemeenschappelijke functies, een parkeerterrein en een groenzone (zie Figuur 8). De geplande werken voorzien voorafgaand het rooien van een aantal hoogstammen en het slopen van de bestaande gebouwen en kelders. De woningen worden onderverdeeld in drie bouwblokken. Een groot deel van de bouwblokken worden onderkelderd waarbij de uitgraving (onderfundering inbegrepen) op 4m04m onder het referentiepeil (straatniveau van de Bruggestraat) is gelegen. De toekomstige bouwblokken worden voorzien van een ondergrondse ruimtes (parking en berging). In Figuur 7 is de contour van de toekomstige kelder aangegeven. Hierbij wordt een groot deel van het terrein afgegraven (zie Figuur 9). Concreet worden de rode zones op Figuur 11 afgegraven tot ca. 4m04 onder het straatniveau van de huidige Bruggestraat. De lichtgrijze zones zijn openluchtzones (o.a. open parkeerplaats) die eveneens eenzelfde aanlegdiepte hebben. In het meest zuidelijke gebouw komt binnen de kelderruimte eveneens een liftschaft die tot op 5m35m onder het peil aangelegd wordt.

Gezien de bestaande helling op het terrein is de afgraving voor de ondergrondse ruimtes en open ruimtes niet overal even diep t.o.v. het huidige maaiveld. Zo bedraagt deze in het zuidwestelijke deel van het plangebied ca. 4m, echter is dit in het noordoostelijke deel beduidend minder daar het huidige maaiveld zich een stuk lager bevindt. In de uiterste noordoosthoek komt de parkeervloer zo bijvoorbeeld gelijk te liggen met het huidige maaiveld. Toch zal hier ook een vergraving van ca. 40cm plaatsgrijpen om deze parking te funderen.

⁷ Wielfaert Architecten 2016.

Figuur 7: Contour van de ondergrondse kelder. Noorden is rechtsonder.

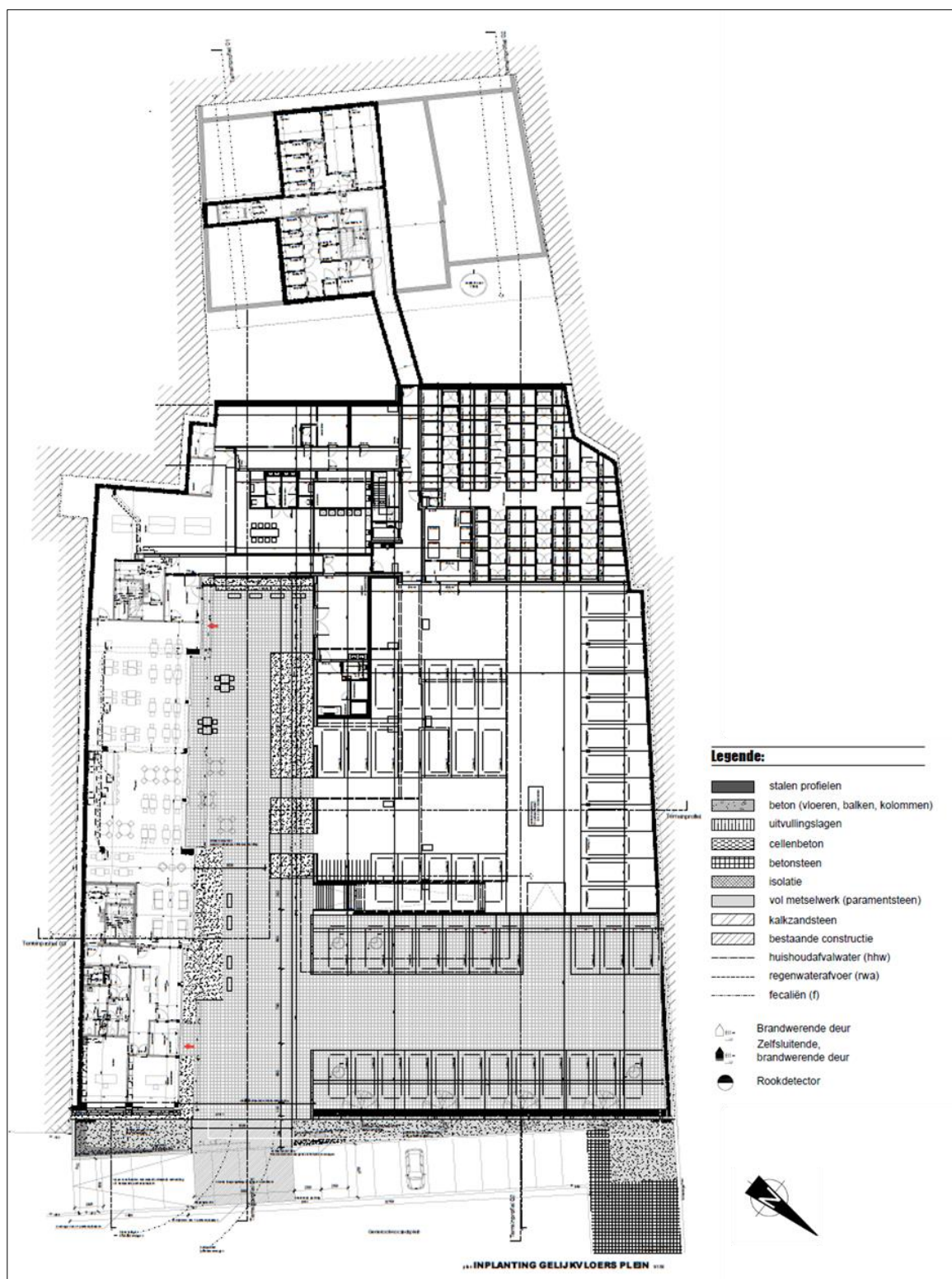
Verspreid over het terrein worden daarnaast diverse nutsleidingen en ondergrondse putten voorzien.

Tegen de noordwestelijke achtergrens van het perceel wordt een parkeerterrein aangelegd. Hier komt de bovenkant van het straatniveau quasi overeen met het huidige maaiveld. Dit komt echter ook overeen met de algemene 3m64 onder het referentiepeil (zie Figuur 8).

Het rooien en ontwortelen van de bodem in het noordoostelijke deel van het onderzoeksterrein (lichtgrijze zone Figuur 11) houdt een bodemingreep in die mogelijk een bedreiging vormt voor het archeologisch erfgoed.

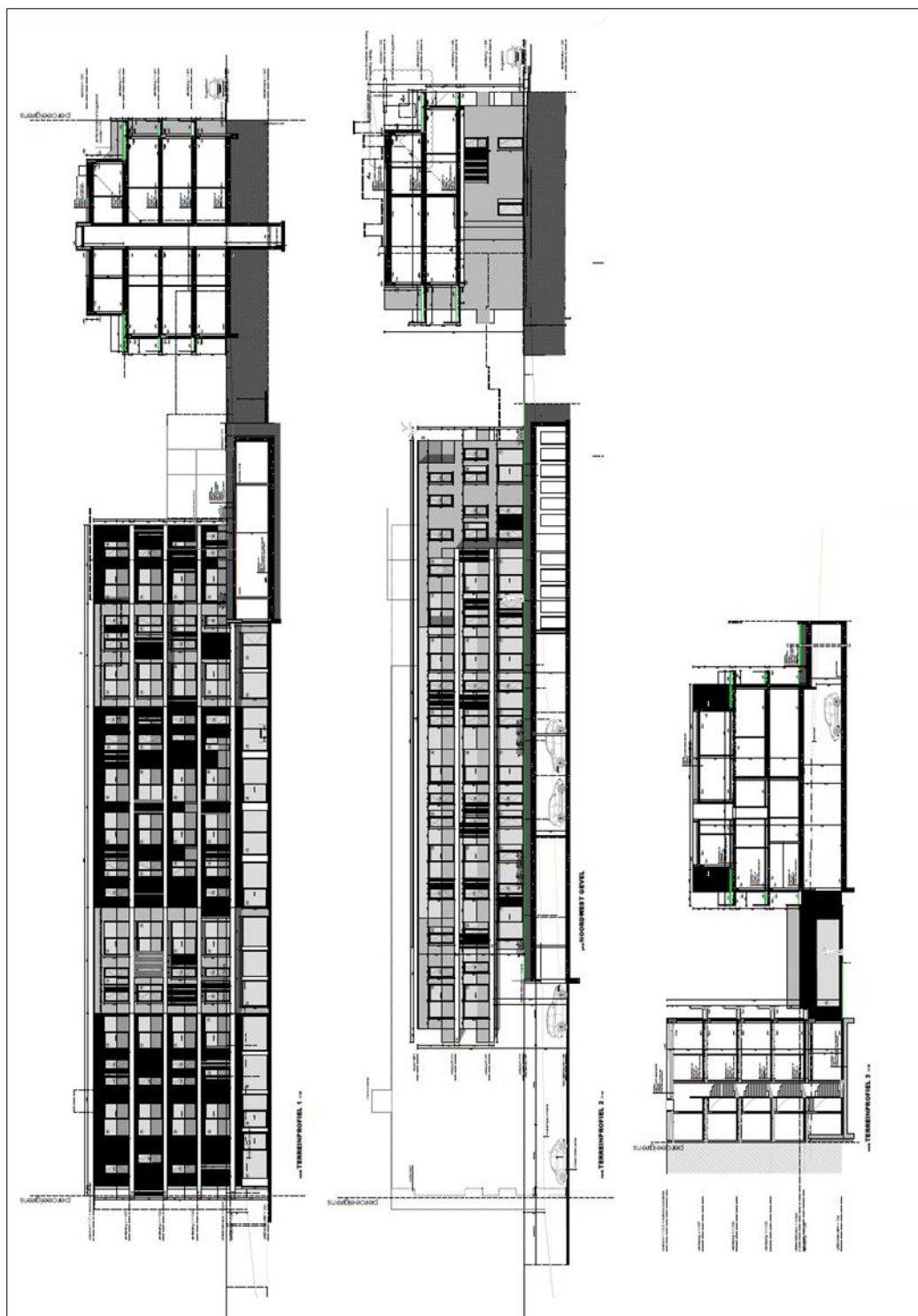
Bij deze werken kunnen eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd worden.

In de aangeleverde archeologienota worden de locatie van het terrein en de geplande werken geanalyseerd. Deze informatie wordt samen met de resultaten van een archeologisch vooronderzoek bestudeerd.

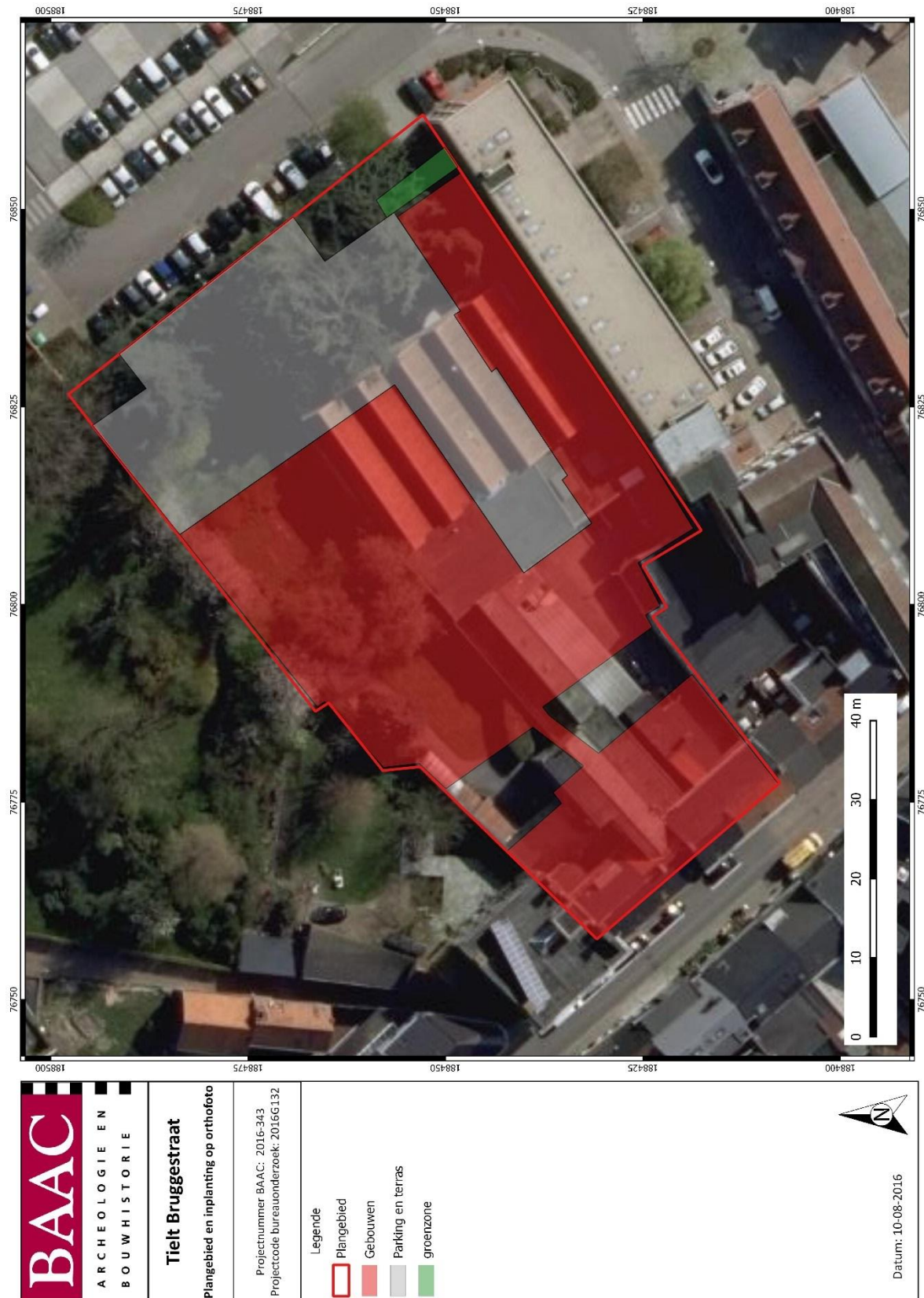
Figuur 8: Bouwplan.⁸

⁸ Wiefiaert Architecten BVBA 2016.

Figuur 9: Doorsnedes van de geplande gebouwen.⁹

⁹ WIELFAERT Architecten BVBA 2016.

Figuur 11: weergave van de geplande ingreep (plot door BAAC op orthofoto).¹⁰

¹⁰ Onroerend Erfgoed 2016.

Synthese gekende verstoringen en geplande ingrepen

- Langsheen de Bruggestraat bevinden zich onderkelderde gebouwen, kelders tot -1.80 m onder het huidige straatniveau.
- Verder bestaat de huidige bebouwing uit enkele bijgebouwen en een loods. Deze zijn alle gefundeerd op een plaatfundering (ongeveer 50 cm onder het huidige maaiveld).
- In de noordoostelijke zone bevinden zich enkele te rooien bomen.
- Het historische en archeologisch relevante terreinreliëf kon tijdens de bureaustudie niet bepaald worden. Het huidige reliëf wordt immers grotendeels bepaald door recente bouwingrepen, ophogingen en afgravingen van het terrein. Verder vooronderzoek is nodig om het historische en archeologisch relevante terreinreliëf te bepalen.
- Ter hoogte van de rode zone op Figuur 11 zijn graafwerken gepland tot 4m04 m onder het huidige straatniveau van de Bruggestraat

1.3.4 Randvoorwaarden

Vanwege het feit dat er nog gebouwen op het terrein staan die moeten worden gesloopt, en een deel van de terreinen momenteel niet betreden kunnen worden in verband met hoogstammen, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Voordat het terrein vrij gemaakt is, is het namelijk niet mogelijk voor archeologen met eventuele boorstellingen of graafmachines het terrein te betreden en te onderzoeken. Dit houdt in dat de ingreep in de bodem zoals gesteld in het programma van maatregelen op een later tijdstip, na het bereikbaar worden van de terreinen, uitgevoerd dient te worden.

Bij de motivatie voor de noodzaak van het uitgestelde traject moet men naar volgende elementen verwijzen:

- Voor het aanvragen van een bouwvergunning wordt geen sloopvergunning afgeleverd. De bebouwde delen van het onderzoeksterrein zijn dan ook niet toegankelijk voor verder vooronderzoek tot na het aanvragen van de bouwvergunning.
- Voor het aanvragen van de bouwvergunning wordt geen kapvergunning afgeleverd. De beboste delen van het onderzoeksterrein zijn dan ook niet toegankelijk voor verder vooronderzoek met ingreep in de bodem tot na het aanvragen van de bouwvergunning.

1.4 Strategie en werkwijze

Hieronder wordt de strategie voor de bureaustudie toegelicht en gemotiveerd.

1.4.1 Bureaustudie: algemeen en doelstelling

Een bureaustudie kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

Het bureauonderzoek heeft betrekking tot een terrein met een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. De onderzoekszone is wel degelijk te situeren binnen de historische kern van Tielt, maar dit wil niet één op één zeggen dat er sprake is van een hoge densiteit. Gezien de nabijheid van het klooster van de Grauwe Zusters en de ligging binnen de historische kern van Tielt, kan daarentegen wel een complexe stratigrafie worden verwacht, enkel was dit op basis van het hier uitgevoerde bureauonderzoek niet duidelijk aan te tonen. Tijdens onderliggende studie werd aanvullend onderzoek verricht naar de historische bebouwing op en in de directe omgeving van het onderzoeksterrein.

1.4.2 Onderzoeksvragen bureauonderzoek

- Zijn er archeologische sites aanwezig binnen het onderzoeksterrein?
- Wat is de aard van deze sites?
- Wat is de bewaringstoestand van deze sites?
- Wat is de waarde van deze sites?
- Wat is de relatie tussen deze sites en het landschap?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze sites?

1.4.3 Heuristiek van het bureauonderzoek

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie, is deze te situeren binnen een breder landschappelijk-historisch kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en archeologische literatuur en de Centrale Archeologische Inventaris, evenals het Geoportaal van Onroerend Erfgoed. Ook werd gebruik gemaakt van de informatie die kon achterhaald worden uit de resultaten van een booronderzoek die op het terrein uitgevoerd is in opdracht van de familie Vanmaele¹¹.

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij worden de gekende archeologische, historische en geologische/geografische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied

¹¹ A+E Consult 2014.

geconsulteerd. Aansluitend wordt een uitgebreide cartografische analyse van de onderzoekslocatie uitgevoerd. Volgende kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart
- Bodemgebruikskaart
- Potentiële-bodemerosiekaart

Hierbij moet worden opgemerkt dat de bodemgebruikskaart feitelijk niet geschikt is voor bestudering op perceelsniveau. In de begeleidende tekst op de website van AGIV staat het volgende: *‘De informatie die door deze datasets gegeven wordt is kleinschalig. Dit heeft een belangrijke implicatie. De informatie die men haalt uit een groter gebied zoals bijvoorbeeld een provincie of het volledige Vlaamse gewest zal nauwkeuriger zijn dan de informatie die men tracht te halen uit bijvoorbeeld een bepaalde buurt. Dit wordt duidelijk wanneer ingezoomd wordt in het digitale bestand. Naarmate de kaart steeds meer vergroot wordt zal op een bepaald moment de samenhang tussen de verschillende bodemgebruikstypes verdwijnen. Het is dan ook sterk aan te raden deze kaart niet te gebruiken voor lokale studies. De informatie die hieruit gehaald wordt, is onzeker.’*¹² De kaart werd toegevoegd omdat ze vereist wordt in de Code van Goede Praktijk, maar moet met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Historische en archeologische kaarten:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Popp-kaart
- Vandermaelen-kaart
- Cartesius-website

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit

¹² https://download.agiv.be/Producten/Detail?id=12&title=Bodembedekkingsbestand_opname_2001

België in kaart¹³. Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Onderzoek historische bebouwing

Het onderzoeksterrein wordt vooralsnog geïnterpreteerd als een gebied met lage densiteit aan bebouwing. Het projectgebied lag net naast het klooster van de Grauwe Zusters van Tielt. Het onderzoeksterrein zelf was in het verleden niet dens bebouwd, maar gezien de nabijheid van het klooster en de ligging binnen de historische kern van Tielt, werd het wel behandeld als een gebied met hoge densiteit aan bebouwing, en werd aanvullend onderzoek verricht naar de historische bebouwing op en in de directe omgeving van het onderzoeksterrein. Hiervoor werd de lokale heemkundige kring *De Roede van Tielt* geconsulteerd. Hun bibliotheek en archief werd onder hun begeleiding onderzocht naar relevante bronnen. Deze bleken te volstaan voor een afdoende analyse van de historische bebouwing.

Er werden verder geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen door derden.

Booronderzoek A/E Consult bvba.

In opdracht van de familie Vanmaele voerde A/E Consult bvba in 2014 een oriënterend booronderzoek uit in de Bruggestraat, ter hoogte van huisnummers 35-37-39. De resultaten van dit onderzoek werden opgenomen als onderdeel van het assessment van het onderzoeksterrein.

¹³ Beyaert et al. 2006.

2 Assessment Bureauonderzoek

2.1 Methoden en technieken

Vondsten: n.v.t.

Stalen: n.v.t.

Conservatie: n.v.t.

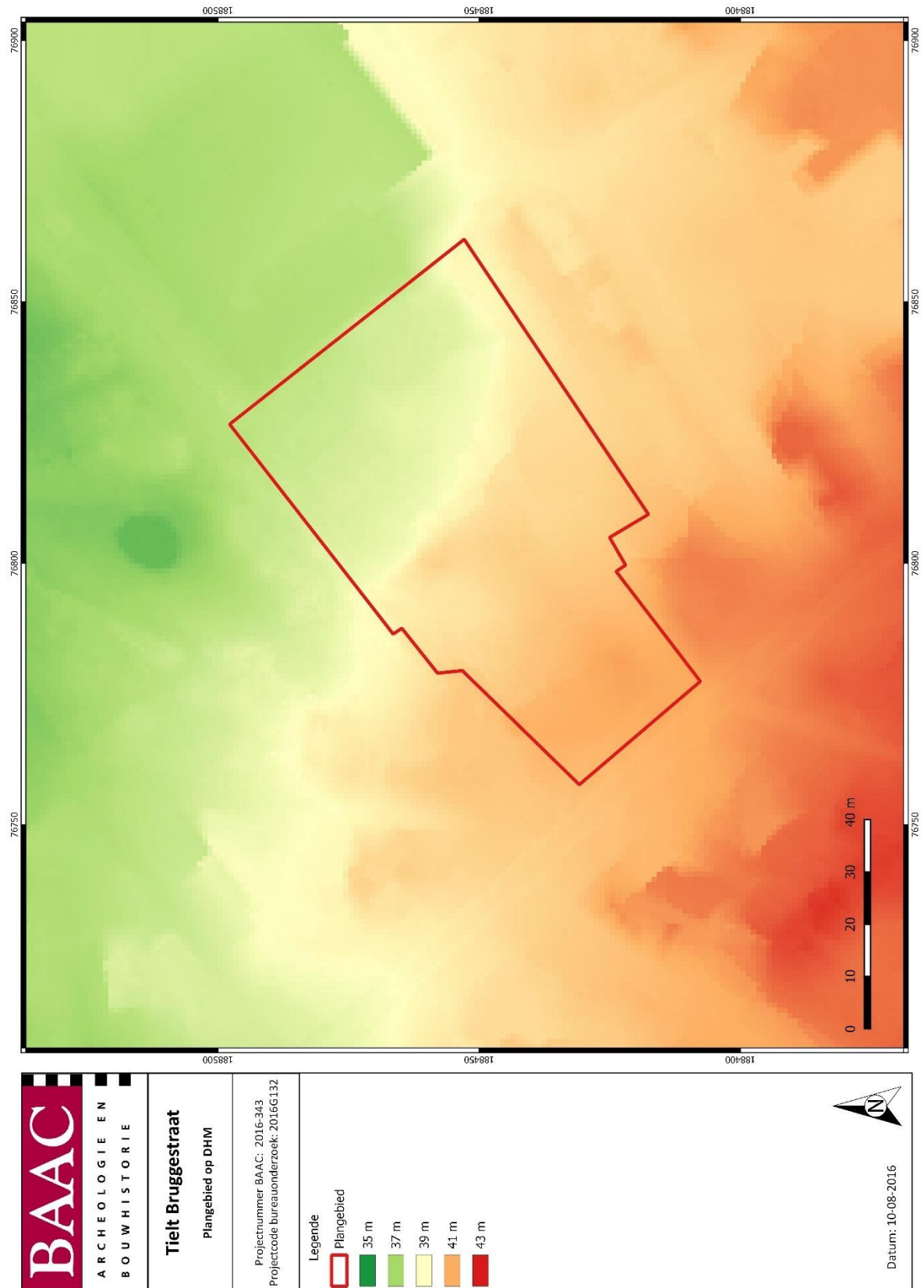
Sporen: n.v.t.

2.2 Assessment onderzoeksgebied

2.2.1 Landschappelijke en bodemkundige situering

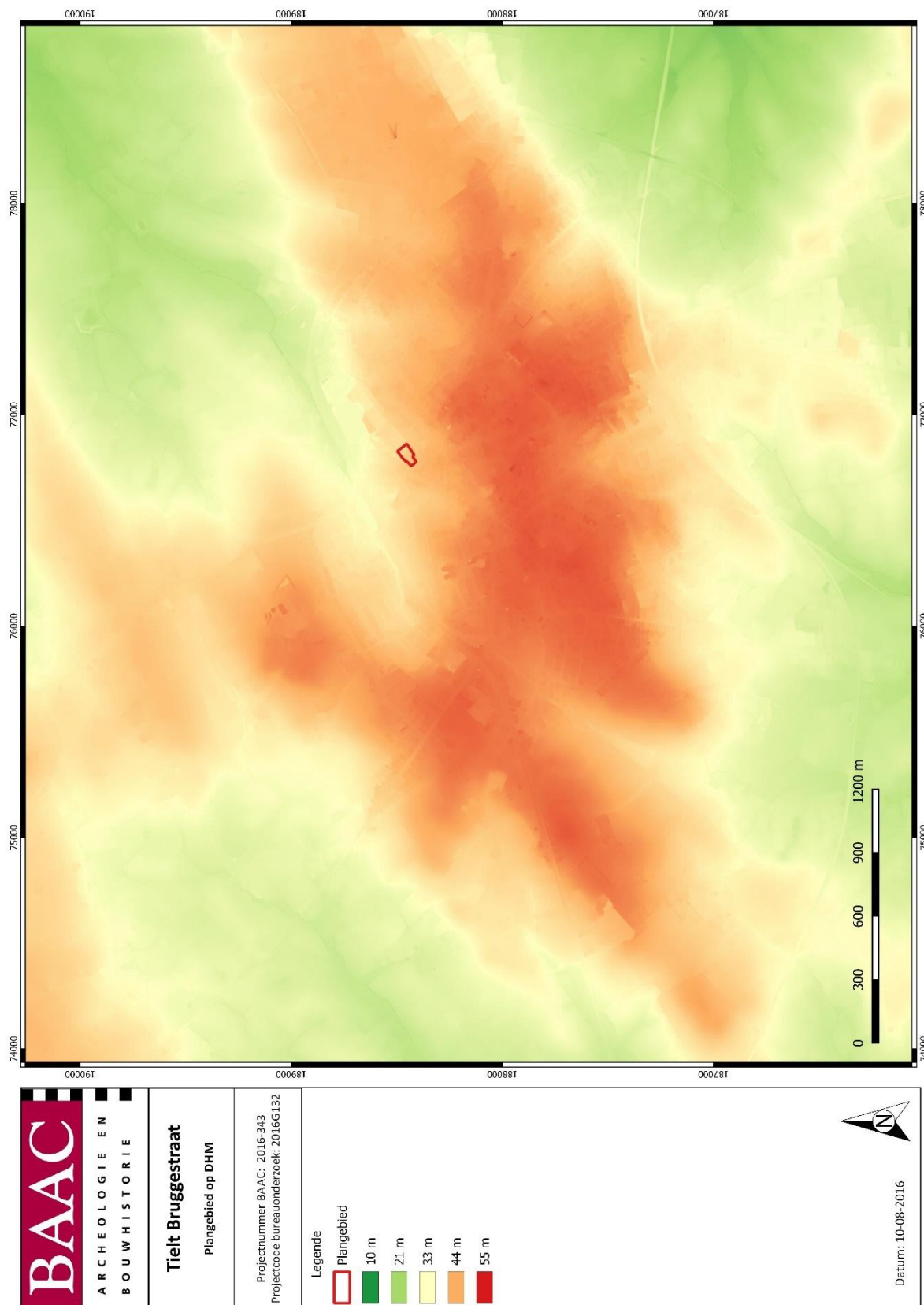
2.2.1.1 Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op de kadasterkaart (Figuur 2). Het onderzoeksgebied is gelegen aan de Bruggestraat in Tielt. In het zuidoosten loopt de Lakenmarkt. In het noordoosten bevindt zich het Generaal Maczekplein. In het noordwestelijke deel van het plangebied en te westen van de onderzoekszone, staan er hoogstammen. De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 35 en 43 m + TAW (zie Figuur 12). Ook op de DHM zien we dat de site zich bevindt op de flank van een heuvelrug (zie Figuur 13). Het plangebied bevindt zich tevens in het noordelijke deel van de stadskern van Tielt, iets ten noordwesten van het marktplein. De omgeving is op heden dicht bebouwd.

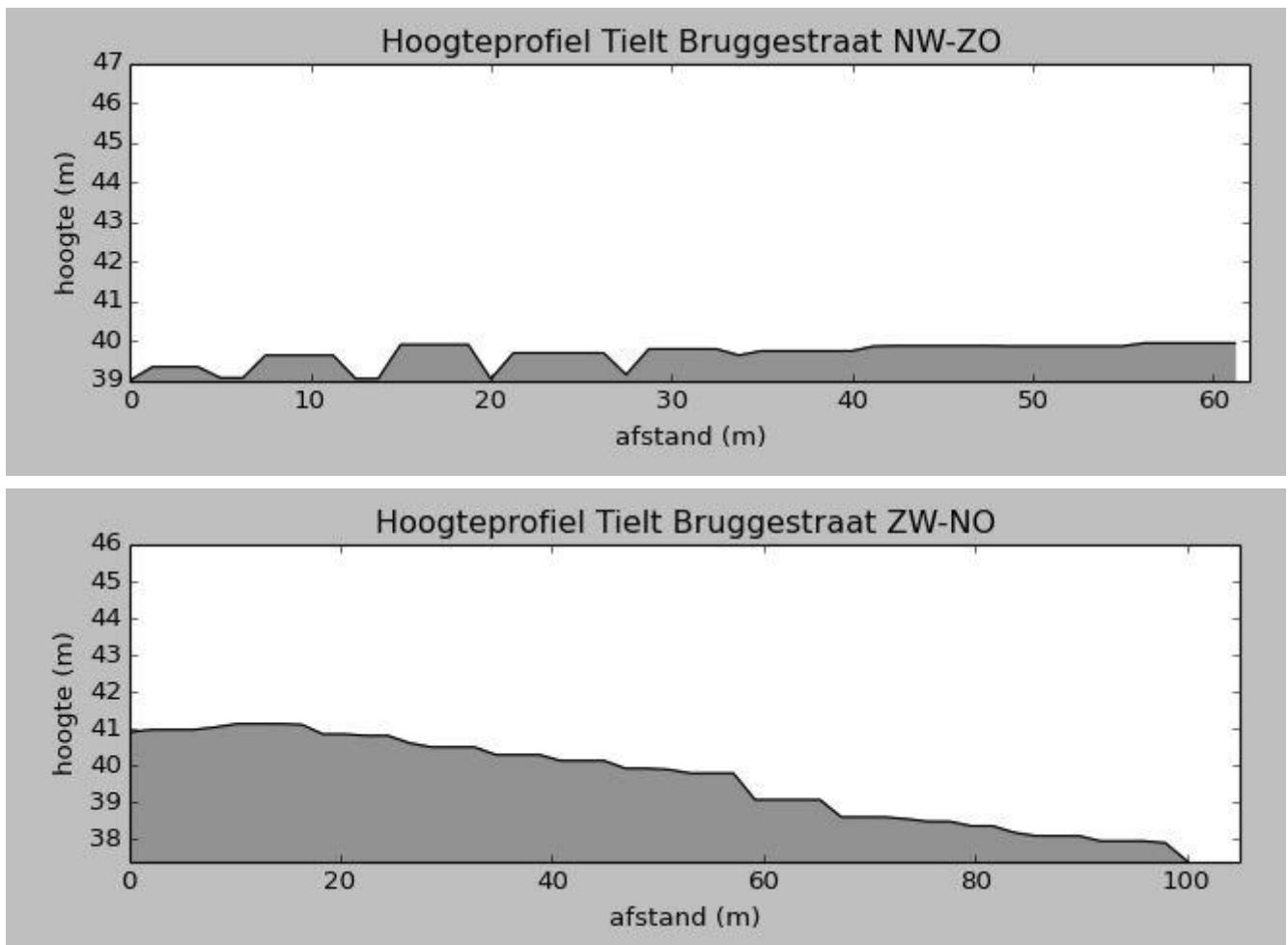
Figuur 12: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)¹⁴

¹⁴ AGIV 2016a.

Figuur 13: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)¹⁵

¹⁵ AGIV 2016a.

Figuur 14: Hoogteverloop terrein¹⁶

Het onderzoeksgebied heeft een totale oppervlakte van 4494 m² en bestaat uit grotendeels bebouwd gebied. Het noordwestelijke deel van de zone is echter begroeid met hoogstammen. Er is veel antropogene activiteit geweest op het plangebied en in de omgeving, aangezien we ons bevinden in het stadscentrum van Tielt.

¹⁶ AGIV 2016a.

2.2.1.2 Geologie en landschap

2.2.1.2.1 Algemeen

Het onderzoeksterrein bevindt zich in de zandleem- en leemstreek. Het plangebied is gelegen in het kustlandschap van centraal West-Vlaanderen.¹⁷ Hier zorgen de licht afhellende lagen van mariene sedimenten die gedurende het Neogeen en Paleogeen (Tertiair) zijn afgezet voor zeer specifieke reliëfvormen die de morfologie en structuur van het landschap in belangrijke mate bepalen. Het begin van de ontwikkeling ervan stamt uit het eind van het Mioceen (23,03-5,333 miljoen jaar geleden), toen de toenmalige Diestiaanzee, die een groot deel van het oppervlak van het huidige Vlaanderen bedekte, zich in noordelijke richting terugtrok. Als gevolg hiervan kwamen de uiteenlopende mariene afzettingen, die vanaf het Eoceen (55,8-33,9 miljoen jaar geleden) gedurende verschillende transgressiefasen van de zee werden afgezet in het zogenaamde “Bekken van België”, aan het oppervlak te liggen. Differentiële erosie van competentere en recessievere laagvlakken (*dip-slopes*), die variëren in erosiegevoeligheid, zorgen voor een opeenvolging van steile en zwakke hellingen (respectievelijk het sterk hellende cuestafront en de zwak hellende cuestarug), depressies en hoge kammen. Beken en kleine riviertjes ontwateren het landschap en versnijden het reliëf op een consequente, obsequente of subsequente manier. Over het tertiair substraat heen ligt een quartair zandleemdek, dat gedurende het Pleistoceen is afgezet. Over het algemeen gaat het hier om eolische of niveo-eolische afzettingen uit het Weichseliaan. Het quartair zandleemdek is met name op de hellingen en de cuestaruggen vaak zeer dun, waardoor het tertiaire substraat soms ondiep dagzoomt en binnen 1m beneden maaiveld kan worden aangetroffen.¹⁸

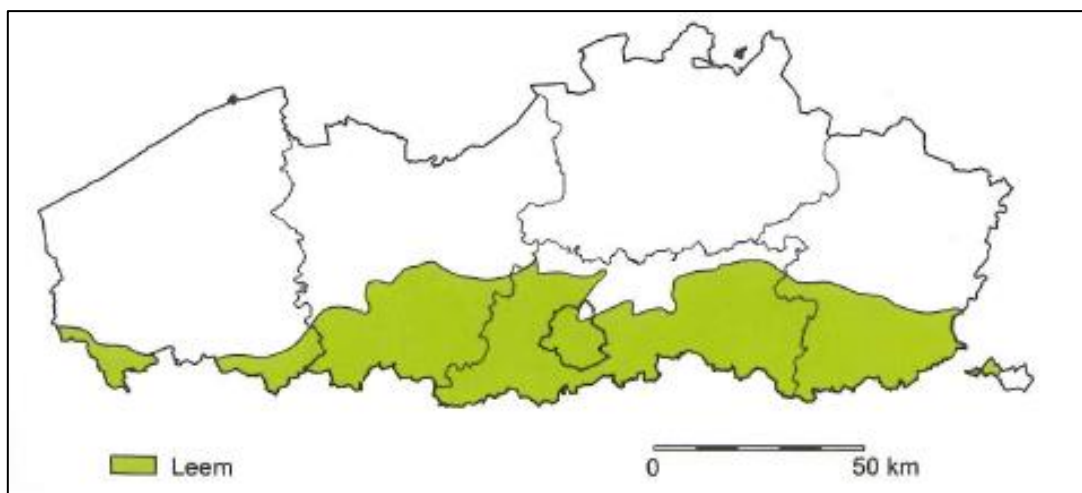
De zandleemstreek

Aan het begin van het Quartair werd het Tertiaire (d.w.z. Paleogene en Neogene) landschap in Midden-België (in die tijd een kustvlakte) door tektonische werking opgeheven, terwijl een zeespiegelverlaging er tegelijk voor zorgde dat de erosiebasis van de rivieren dieper kwam te liggen. Het huidige Noordzeebekken kwam hierbij droog te liggen. Tijdens het Quartair heerste een polair klimaat van verschillende opeenvolgende ijstijden die werden afgewisseld met interglacialen waarin het klimaat een stuk zachter was. Tijdens de ijstijden werden sneeuw, zand en leem in het toenmalige toendralandschap uit de bovenste bodemlagen opgeblazen door de overheersende noord- en noordwestelijke winden en als een dekmantel afgezet.¹⁹ Aldus vormde zich in Midden-België een gordel van lössafzettingen die over het algemeen wordt aangeduid als de Leemstreek (zie Figuur 15).

¹⁷ De Moor, 1977.

¹⁸ Van der Dooren et al. 2016.

¹⁹ Claes & Gullentops, 2001, 22.

Figuur 15: De Leemstreek in Vlaanderen (Borremans, 2015)

Uit de drooggevalen Noordzeebedding werd fijn materiaal opgewaaid en door noordwestenwinden landinwaarts vervoerd. De grofste korrels (zand) werden rollend en springend (door saltatie) getransporteerd en niet ver van hun oorsprongsgebied afgezet. De fijnste korrels (löss of leem) bleven langer in suspensie en werden tijdens sneeuwstormen (niveo-eolisch) meegevoerd en verder in het binnenland afgezet (zie Figuur 16).²⁰ Löss is een door de wind afgezet, homogeen, poreus en licht coherent sediment dat overwegend uit kalkrijke silt bestaat. Het is opgebouwd uit splinterige korreltjes tussen 16 en 62 µm, afkomstig van gesteenten die door gletsjers onder zeer hoge druk zijn fijn gemalen. De lössafzettingen zijn vooral te vinden in het zuidelijke deel van West- en Oost-Vlaanderen (Vlaamse Ardennen), Brabant (Pajottenland) en Zuid-Limburg (Haspengouw).²¹ Ten zuiden van Samber en Maas vormde de hoogte een obstakel en werd geen löss meer afgezet. Aldus ontstond in Vlaanderen en Midden-België een zonering van noord naar zuid met een noordelijke Zandstreek en een zuidelijke Leemstreek. Daartussen bevindt zich een overgangsgebied, dat als de Zandleemstreek wordt aangeduid (zie Figuur 17).²²

Het grootste deel van de löss dateert uit het Weichselien (117.000 tot 11.755 BP²³) en kan globaal genomen in twee fasen opgedeeld worden, namelijk het Hesbayaan en het Brabantiaan. Beide fasen vormen respectievelijk het Lid van Haspengouw en het Lid van Brabant binnen de Formatie van Gembloux, die de lössafzettingen omvat.²⁴ Het Hesbayaan stamt uit de eerste fase van het Weichselien (Vroeg-Weichselien, van 117.000 tot 76.000 BP), toen er een koud, maar vochtig klimaat heerste met veel neerslag. Hierbij werd de afgezette leem in belangrijke mate door smeltwaters herwerkt, waardoor een afwisseling van zand- en leemlagen (resp. afgezet bij hoog en laag debiet) ontstond. In dit opzicht spreekt men over niveo-eolische afzettingen uit het Hesbayaan, die algemeen worden aangeduid als Haspengouwleem.²⁵ Deze bevat een niveo-eolische stratificatie, ijswiggen, gevlekte horizonten, toendrapolygonen en allerlei vervormingen die eigen zijn aan een koud maar vochtig klimaat.²⁶ Tijdens het Brabantiaan, dat vooral samenvalt met de middelste fase van het Weichselien (Midden-Weichselien of Pleniglaciaal, van 76.000 tot 15.700 BP) was het klimaat eveneens zeer koud

²⁰ Verheye & Ameryckx, 2007, 23.

²¹ Borremans, 2015, 249-250.

²² Verheye & Ameryckx, 2007, 23.

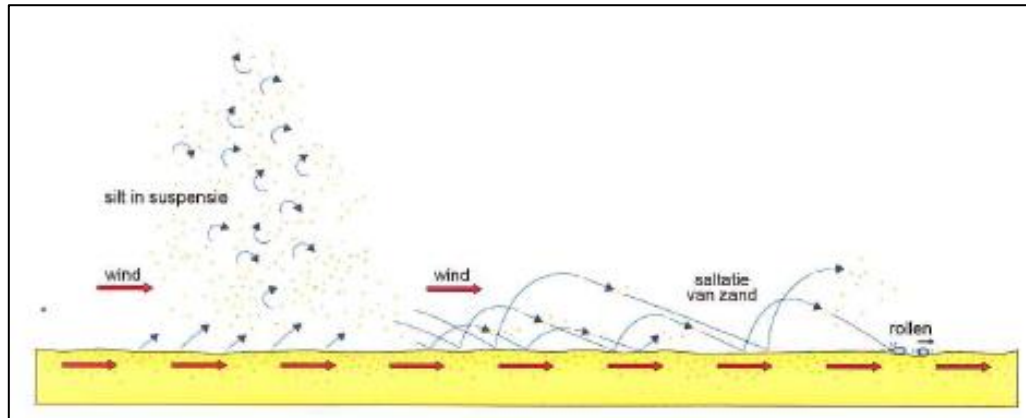
²³ BP = *Before Present*, waarbij het heden gelijkgesteld is met het jaar 1950 n.C.

²⁴ Borremans, 2015, 249.

²⁵ Claes & Gullentops, 2001, 22.

²⁶ Bogemans & Van Molle, 2005, 3.

maar veel droger. Hierbij werd de zgn. Brabantleem door de wind, dus eolisch, afgezet waarna deze grotendeels ter plaatse bleef liggen. Cryoturbatieverschijnselen komen er veel minder in voor, gelet op de droge omgeving. Zowel het Brabantleem als het Haspengouwleem is over het algemeen asymmetrisch op de hellingen van de vele dalen afgezet, wat van invloed is geweest op de dikte van het leemdek dat minder dik is op de steilere noordoostelijk georiënteerde hellingen dan op de zwakkere zuidwestelijk georiënteerde hellingen. Over het algemeen hebben de lössafzettingen reliëfnivellerend gewerkt en liggen ze rechtstreeks op het Paleogeen- en Neogeensubstraat, enkel gescheiden door een grindlaag die bestaat uit silex en herwerkte Cenozoïsche zandstenen en keien afkomstig van Paleozoïsche gesteenten, het zogenaamd “diachroon restgrind”.²⁷

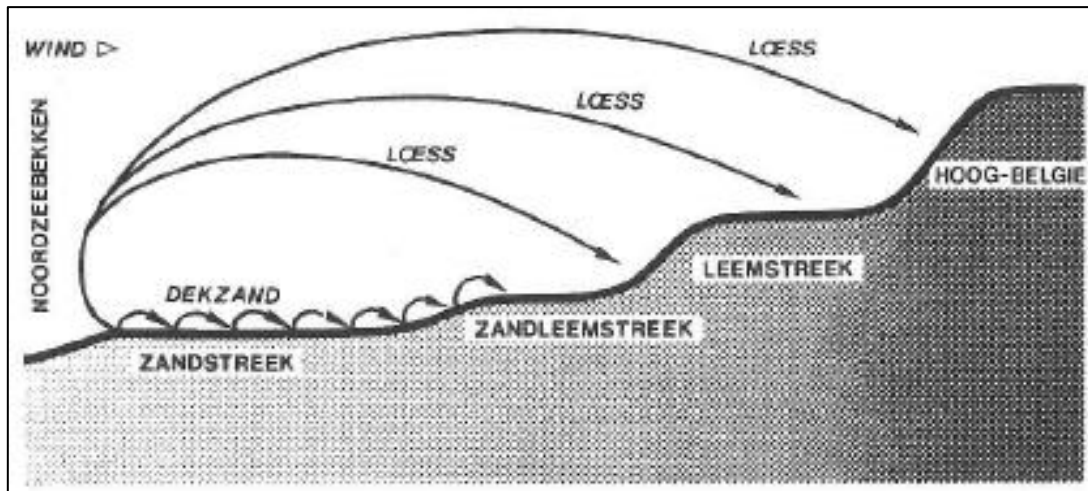
Figuur 16: Eolisch transport van zand en silt (leem) door suspensie, saltatie en rollen (Borremans, 2015)

Beide fasen worden soms van elkaar gescheiden door een paleobodem, de zogenaamde “Kesseltbodem”, maar die is niet overal aanwezig.²⁸ Later, tijdens het Holoceen (11.755 BP tot nu), werd het klimaat gevoelig warmer en tevens opnieuw natter. Het toendralandschap werd vervangen door bosvegetatie. De bovenkant van de tijdens het Brabantiaan afgezette leem werd door de toegenomen neerslag ontkalkt (in tegenstelling tot de onderkant van het pakket en de Haspengouwleem). Tevens nam de erosie vanaf deze periode weer toe, hetgeen werd versterkt door de door de mens veroorzaakte ontbossing van het landschap vanaf de tweede helft van het Holoceen. Hierbij werd colluvium in de valleien en depressies afgezet. In rivier- en beekdalen, zoals dat van de Dender, werd tevens alluvium afgezet.²⁹

²⁷ Borremans, 2015, 250.

²⁸ Claes & Gullentops, 2001, 22; Bogemans & Van Molle, 2005, 3-4.

²⁹ Claes & Gullentops, 2001, 22.

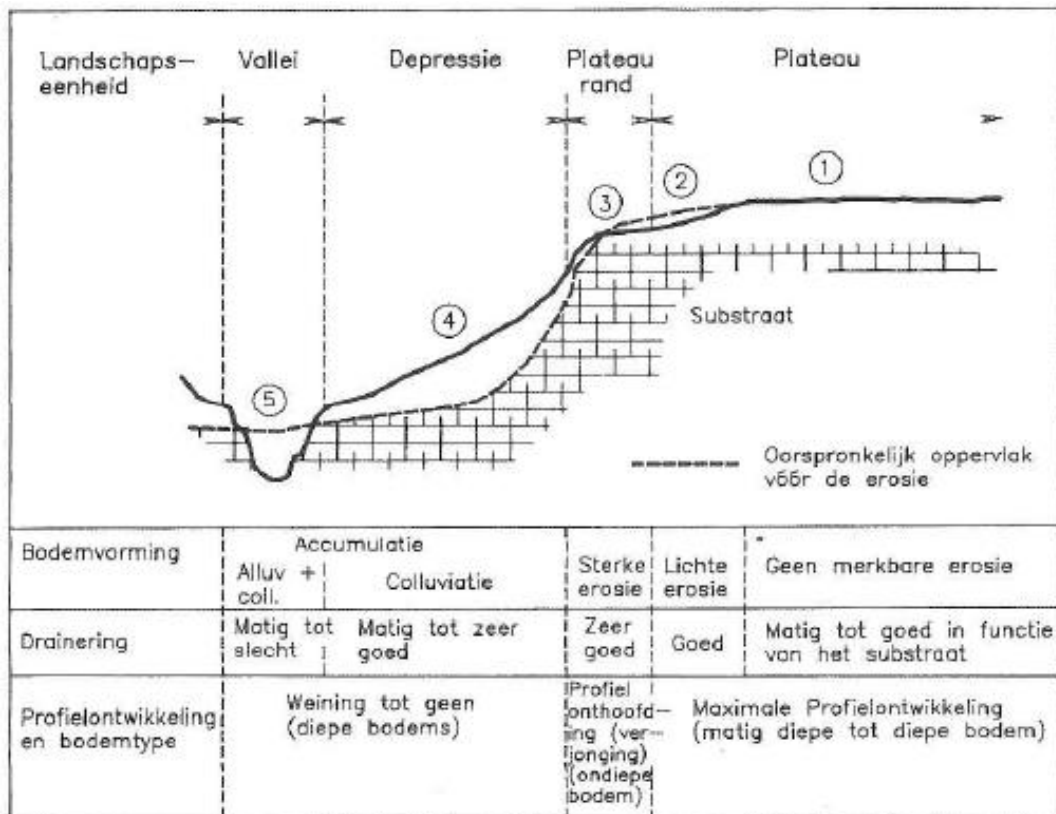

Figuur 17: Ontstaan van de Zandstreek, Zandleemstreek en Leemstreek (Verheye & Ameryckx, 2007)

Deze evolutie leidde tot de typische structuur van het landschap in de Leemstreek met dendritisch versneden erosiegeulen en plateau-, helling- en valleigronden (zie Figuur 18). Op de vlakke plateaus, die zo'n 75 % van het oppervlak in de Leemstreek uitmaken, is er geen merkbare erosie en hebben zich diepe bodems ontwikkeld met een uitloging van calstet en kleimineralen. Deze gronden hebben meestal een goede drainering. Op de plateaurand vindt daarentegen juist onder het reliëf-knikpunt maximale erosie plaats met profielonthoofding en bodemverjonging. De drainage is hier zeer goed. Op de lagere delen van de helling (depressiegronden) treedt accumulatie op van materiaal dat hoger werd geërodeerd (colluvium). De drainage is matig. In de valleien is het bodemprofiel dan weer zeer sterk aangereikt met hellingsmateriaal of alluvium afkomstig van de waterlopen. De drainage is matig tot slecht te noemen.³⁰ De sterke versnijding van het reliëf zorgt, behoudens in Droog Haspengouw, voor dagzomend pre-Quartair substraat in de natte dalen: tertiaire klei in het zuiden van West-Vlaanderen.³¹

³⁰ Verheye & Ameryckx, 2007, 30.

³¹ Maréchal *et al.*, 1992, 252.

Figuur 18: Erosie, sedimentatie en bodemvorming in de Leemstreek (Verheye & Ameryckx, 2007)

2.2.1.2.2 Paleogeen en Neogeen (Tertiair)

Op basis van de Databank Ondergrond Vlaanderen³² wordt binnen het plangebied het tertiair substraat gevormd door het lid van Pittem dat onderdeel is van de Formatie van Gentbrugge, en het lid van Egem dat onderdeel is van de Formatie van Tielt. De ondergrond ter hoogte van het lid van Pittem bestaat uit grijsgroene klei, dat sterk zandhoudend is, en waar zich plaatselijk zandsteenbanken uit veldsteen vormen. De klei is weinig glauconiethoudend en glimmerhoudend. De ondergrond ter hoogte van het lid van Egem bestaat uit grijsgroen zeer fijn zand, kleilagen en zandsteenbanken. De bodem is glauconiet- en glimmerhoudend.

2.2.1.2.3 Quartair

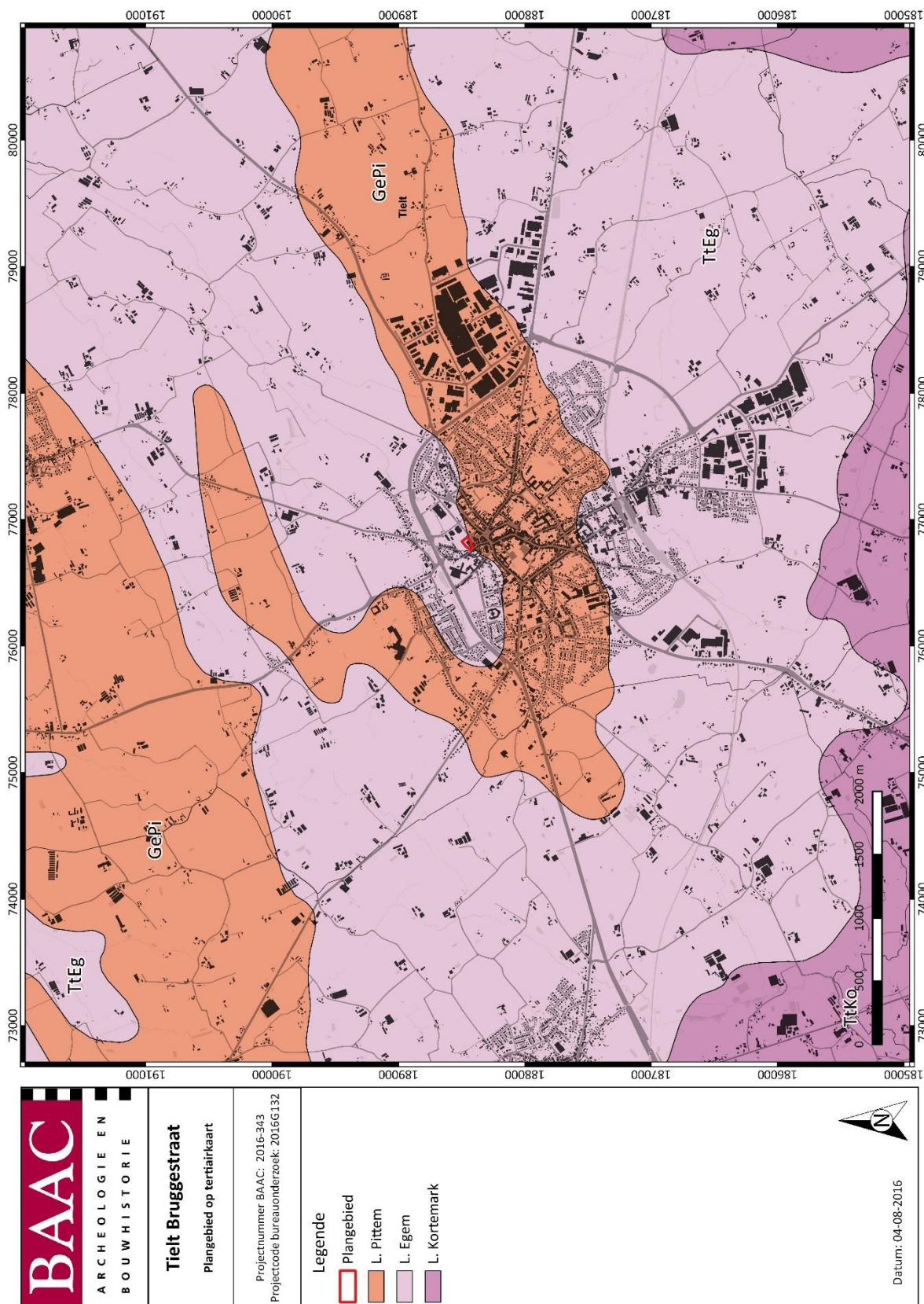
De vereenvoudigde quartairgeologische kaart 1:200.000 groepeerde de hellingssedimenten samen met andere quartairgeologische eenheden onder profieltype 1 (zie Figuur 20). Profieltype 1 bestaat uit eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan, mogelijk Vroeg-Holocene. Het bestaat uit zand tot zandleem in het noordelijke en het centrale gedeelte van Vlaanderen, en silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen. Daaronder bevinden zich hellingssedimenten van het Quartair.

Bovenop de tertiaire afzettingen is een quartaire mantel afgezet. Volgens de quartairgeologische kaart 1:50.000 bevindt het plangebied zich op een zone waarbij de quartaire mantel bestaat uit diachrone hellingssedimenten (h) bovenop tertiair substraat (zie Figuur 21).³³ In de omringende beekdalen bedekken klastisch alluviale afzettingen uit het Holocene de hellingssedimenten (kh).³⁴

³² DOV Vlaanderen, 2016a.

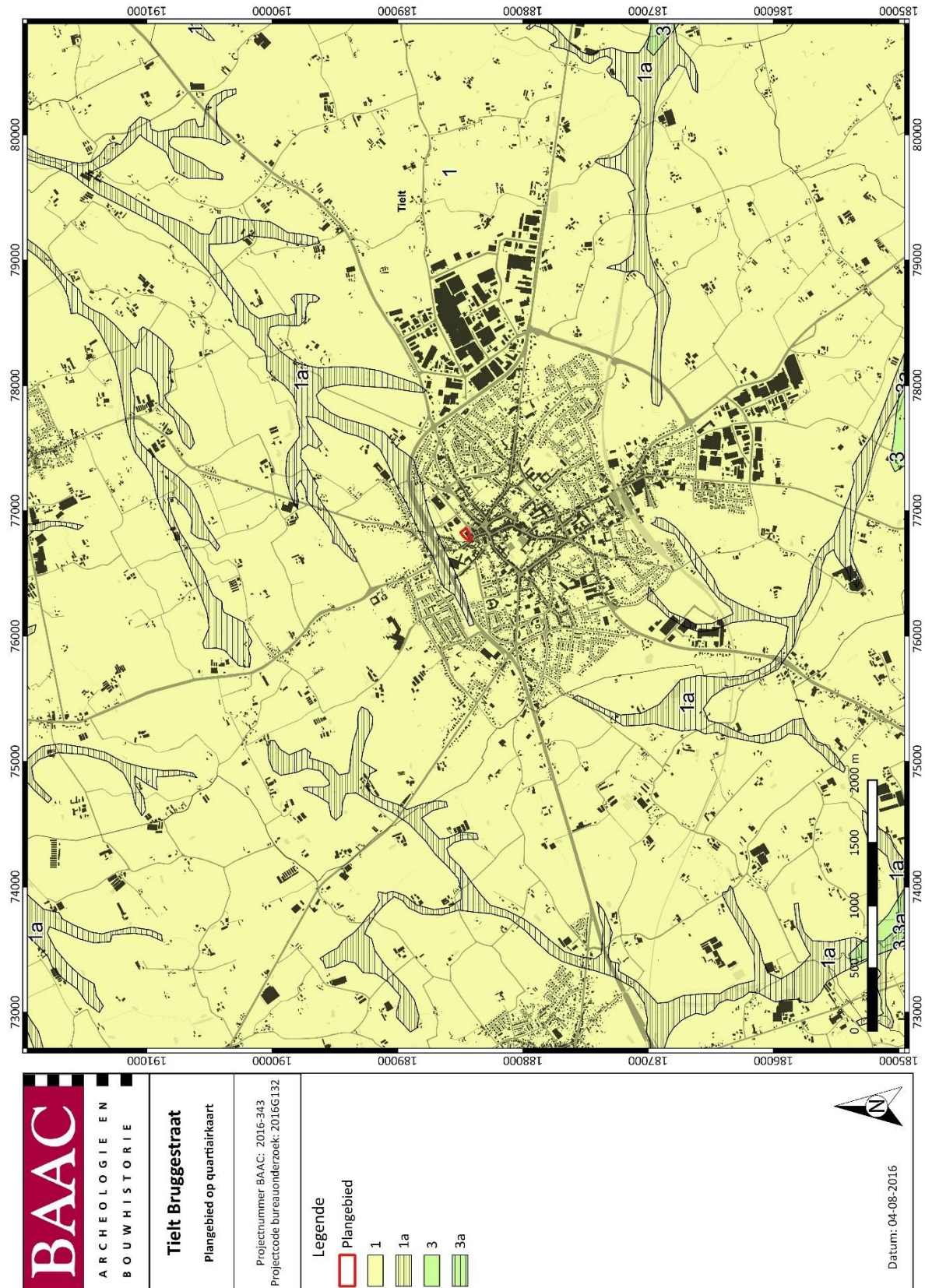
³³ DOV 2016.

³⁴ Van der Dooren et al. 2016.

Figuur 19: Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart.³⁵

³⁵ DOV Vlaanderen, 2016b.

Figuur 20: Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische profieltypekaart schaal 1:200.000.³⁶

³⁶ DOV Vlaanderen, 2016b.

Figuur 21: Situering van het onderzoeksgebied op de samengestelde quartairprofieltypekaart schaal 1:50.000.³⁷

³⁷ DOV Vlaanderen, 2016b.

1	
ELPw en/of HQ	ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en het centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.
	HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

Figuur 22: Kenmerken van de quartairgeologische kaart (1:200000) voor wat betreft het plangebied.³⁸

!	aanvulling, ophoging, afgraving
#	Sokkel (Primair)
\$	Tertiair
%	Krijt
?	onbekend
§	zandig eolisch
b	fijne dalbodemaafzettingen
B	grove dalbodemaafzettingen
c	Eemiaan continentaal fijn facies (kleiig-lemig)
C	Eemiaan continentaal grof facies (zandig)
d	eolisch dekleem
D	eolisch dekszand
e	marien fijn facies
E	Eemiaan marien zandig facies
f	Weichseliaan lemig fluvioperiglaciaal facies
F	Weichseliaan zandig fluvioperiglaciaal facies
g	Weichseliaan lemig niveo-fluviaal {kouterafzettingen}
G	Weichseliaan zandig niveo-fluviaal {kouterafzettingen}
h	quartaire lemige hellingsafzettingen
H	quartaire zandige hellingsafzettingen
k	holoceen alluviaal fijn facies (kleiig-lemig)
{k}	holoceen alluviaal kleiig complex
K	holoceen alluviaal grof facies (zandig)
{K}	holoceen alluviaal zandig complex
l	mergelig-venig complex
n	Weichseliaan niveo-eolisch lemig facies
N	Weichseliaan niveo-eolisch zandig facies
o	holoceen organisch-klastisch complex
ô	holoceen eolisch stuifzand
Q	ongedifferentieerd quartair
v	venig facies
'v	venige laag onder kleiige laag
Y	pre-Saaliaan grof facies (zand tot grind)

Figuur 23: Legende bij de samengestelde quartairprofieltypekaart (1:50000).³⁹

³⁸ AGIV 2016.

³⁹ De Moor 1997.

2.2.1.2.4 Bodem

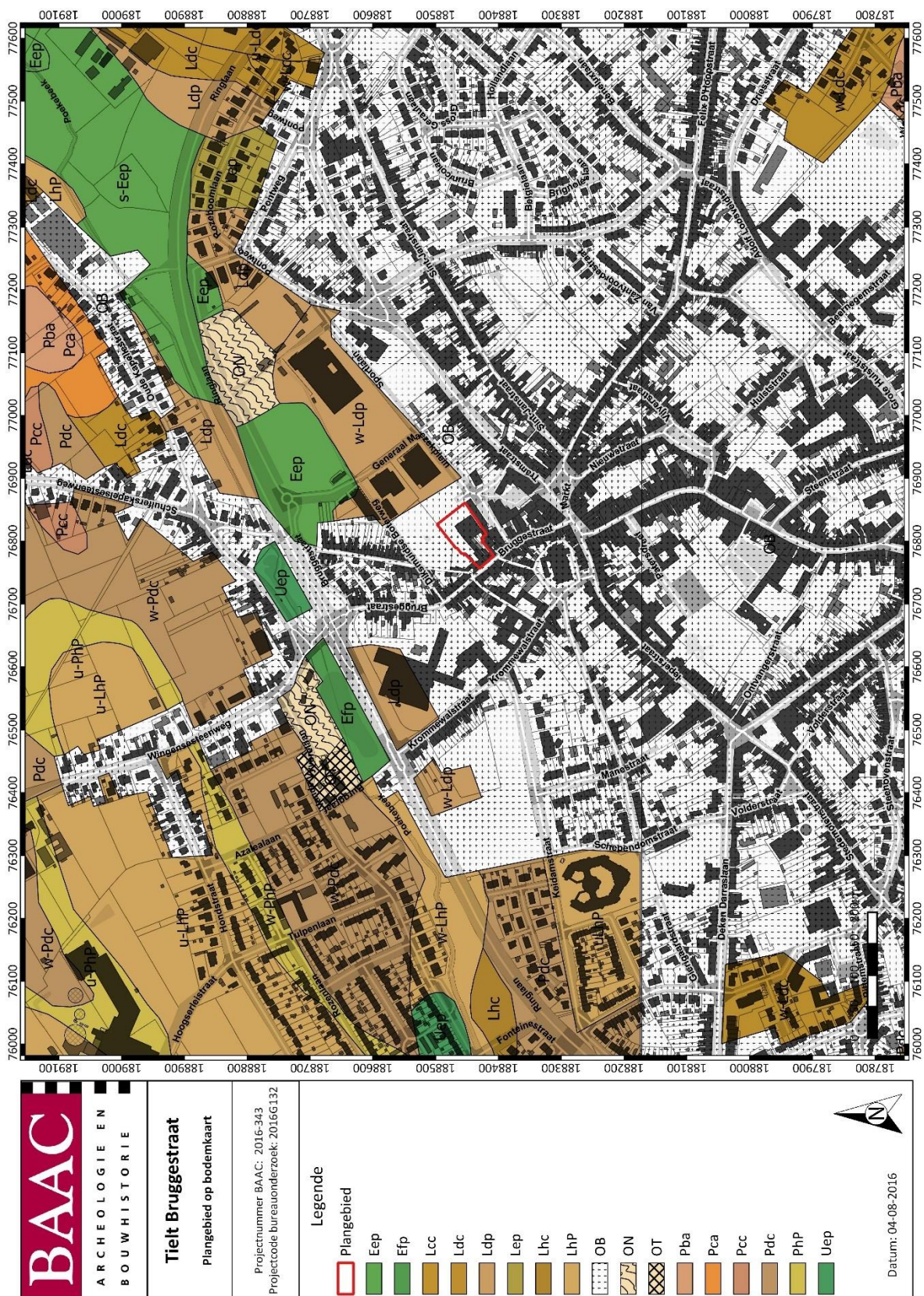
Op de bodemkaart van Vlaanderen⁴⁰ is de bodem in het plangebied gekarteerd als bebouwde zone. Ten noorden van het plangebied bevindt zich echter bodemserie w-Ldp. De Ld serie omvat colluviale gronden, gekenmerkt door een laag recent geërodeerd sediment. Meestal wordt op geringe tot matige diepte een bedolven textuur B (p(c), p&, po) of een Tertiair substraat aangetroffen. Het colluviaal dek onderscheidt zich van het autochtoon zandleem door de aanwezigheid van kleine houtskool- en baksteenrestjes. Bij het complex LdP zijn samen met de profielen zonder profielontwikkeling ook enkele bodems met minimale profielontwikkeling geassocieerd. Roestverschijnselen beginnen tussen 50 en 80 cm. De waterhuishouding is gekenmerkt door wateroverlast in de winter. Ze is goed in de zomer. Het zijn goede landbouwgronde, mits drainage uitstekend voor alle teelten, en geschikt voor weiland (zie Figuur 24).⁴¹

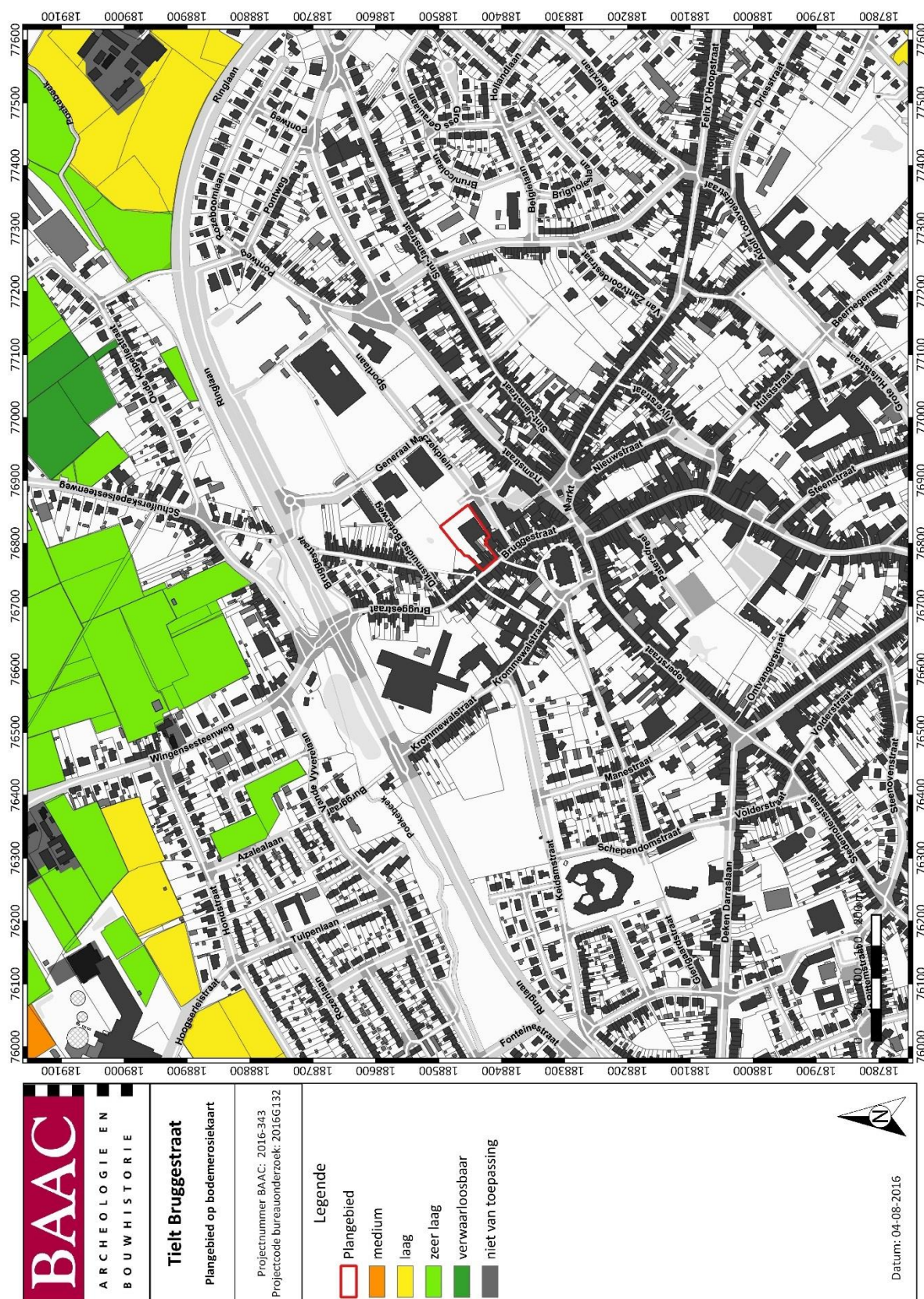
Op de bodemerosiekaart zijn geen gegevens beschikbaar voor het plangebied, aangezien het om bebouwd terrein gaat. In de omgeving is de bodemerosie wel laag tot zeer laag (zie Figuur 25).

Op de bodemgebruikskaart is het plangebied gekarteerd als 'andere bebouwing'. Voor een deel zijn er geen gegevens, en net te noorden van het plangebied ligt een stukje 'loofbos' (zie Figuur 26). Op de orthofoto is echter te zien dat dit stukje loofbos zich uitstrekt tot en met het noordwestelijke deel van het plangebied (zie Figuur 3).

⁴⁰ AGIV 2016b.

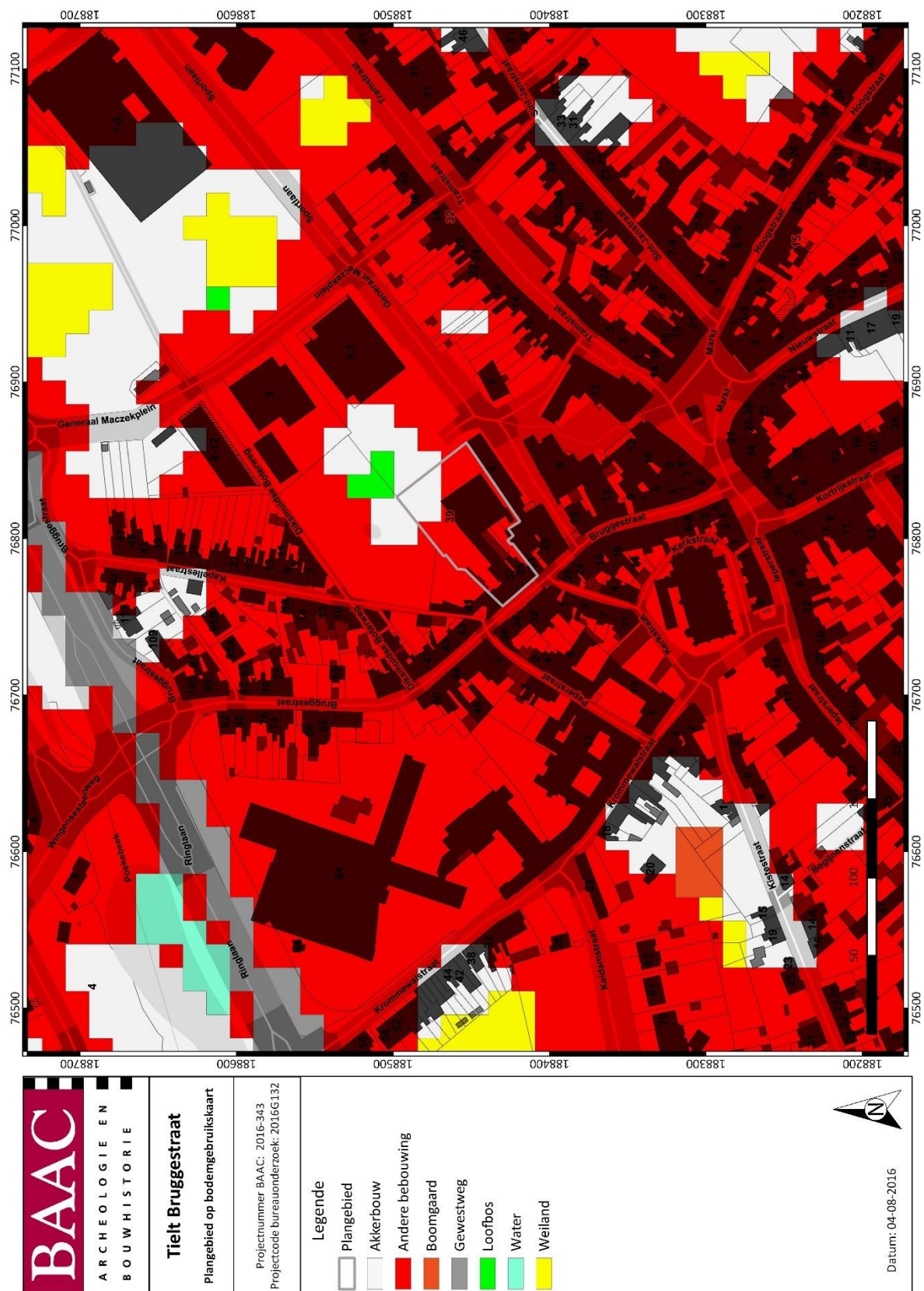
⁴¹ Van Ranst et al. 2000.

Figuur 24: Situering onderzoeksgebied op de bodemkaart van Vlaanderen⁴²⁴² AGIV 2016b.

Figuur 25: Situering onderzoeksgebied op de bodemerosiekaart van Vlaanderen⁴³

⁴³ AGIV 2016b.

Figuur 26: Situering onderzoeksgebied op de bodemgebruikskaart van Vlaanderen⁴⁴

⁴⁴ AGIV 2016b.

2.2.2 Historiek

Het onderzoeksgebied ligt in de huidige gemeente Tielt, in de provincie West-Vlaanderen. Tielt is sinds 1976 de hoofdgemeente van de fusie met de gemeenten Aarsele, Kanegem en Schuiferskapelle.⁴⁵

De historische stadskern van Tielt is concentrisch opgebouwd met een centraal gelegen marktplein, van waaruit enkele centrumstraten straalsgewijs vertrekken. Deze straten zijn de Ieperstraat, Bruggestraat, Tramstraat, Sint-Janstraat, Hoogstraat, Nieuwstraat en Kortrijkstraat. Door de relatief hoge ligging op een oost-west lopende cuestarug (zie Figuur 13) wordt een waterscheidingsgebied gevormd van beekstelsels zuidwaarts en westwaarts afwaterend naar de Leie, oostwaarts afwaterend naar de Gentse kanalen, en noordwaarts afwaterend naar de Rivierbeek.⁴⁶ Ook op de Ferrariskaart wordt de ligging van Tielt op de flank van de cuestarug aangeduid (zie Figuur 27).

De ligging op de cuestarug heeft in belangrijke mate de occupatiegeschiedenis bepaald. Het gebied rond het plateau van Tielt bleef tot de 8ste eeuw grotendeels bebost. Er waren ook veel bronnen, poelen en beken. Dit natuurbos bleek in het mesolithicum en het neolithicum reeds een gunstige omgeving voor jagers- en voedselverzamelaars.⁴⁷ Meso- en neolithische silexartefacten wijzen op prehistorische bewoning in dit hoger gelegen gebied, onder andere ter hoogte van Keidam en in de nabijheid van de bron van de Poekebeek, ook 'Kale' genoemd.⁴⁸

Recente archeologische vondsten uit 2005, waaronder een fragment van een mortarium in de ondergrond van het marktplein, en scherven van aardewerk in een opvullingslaag bij de hallentoren, kunnen vermoedelijk bewoning op de Tieltse heuvelkam in de Gallo-Romeinse tijd aantonen. Dit zou de hypothese kunnen staven dat het tracé van het Romeins diverticulum of Romeinse verbindingsweg, van Blicuy tot Oudenburg, vanaf de Leie via de Tieltse hoogte naar de kust liep.⁴⁹

Een andere hypothese is dat de eerste bewoningskern van Frankische oorsprong is, te dateren tussen de 7de en het begin van de 9de eeuw, met vermoedelijke locatie tussen de huidige Markt en de Poekebeek. Zeker tot de 8ste eeuw blijft het gebied rond het Plateau van Tielt in hoofdzaak bedekt door natuurbos. Vanaf de laat-Karolingische en vroegmiddeleeuwse periode ontwikkelt zich vermoedelijk het open cultuurlandschap gekenmerkt door kouters, open akkerlandcomplexen en losse bewoningskernen. Eén van deze kouters is de Rikegemkouter, in de 9de eeuw in het bezit van de abdij van Elnone. De periodiek overstroomde beekvalleien kennen een langdurig afwisselend bodemgebruik met meersen en beekdalbossen met onder andere hooilandcultuur. Daarbuiten blijven enkele natuurbosrestanten tot in de late 19de eeuw stand houden. In deze periode ontwikkelt zich de 'pagus Mempiscus', de Vlaamse gouw waartoe de streek behoort. Dit gaat gepaard met het afdwingen van de 'tiendheffing' door het Karolingisch bestuursapparaat, om onder meer de parochiekerkjes te laten functioneren.⁵⁰ De huidige Sint-Pieterskerk, de hoofdkerk, stamt vermoedelijk uit de 9de of 10de eeuw. Deze is gegroeid uit een Romaanse veldstenen kruiskerk.⁵¹

De oudste vermelding van Tielt gebeurt in een akte van 1105 waarin Robrecht van Tielt zijn rechten op de opbrengsten van zijn bidplaats aan het Sint-Salvatorskapittel van Harelbeke afstaat. De stad wordt in de loop van de 12de en 13de eeuw vermeld als 'Tileth', 'Thelt', 'Thield', 'Tielt' en 'Thielt'. In 1172 werd het stadsrecht bekrachtigd door Filips van de Elzas die ook de vergunning voor een stadsomwalling schonk.⁵²

⁴⁵ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016a.

⁴⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016a.

⁴⁷ Cloet 2009, 25.

⁴⁸ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016a.

⁴⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016a.

⁵⁰ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016a.

⁵¹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016a.

⁵² Inventaris Onroerend Erfgoed 2016a.

In de 14de en 15de eeuw kende de stad een grote welvaart door de linnen- en lakenindustrie. Later schakelt de stad over naar de linnennijverheid (16de eeuw). Maar de grote welvaart liep op een einde door onder meer aanhoudende ziektes, oorlogen (bijvoorbeeld de 80-jarige oorlog) en grote branden en vernieling aan de tweede helft van de 16de eeuw en het begin van de 17de eeuw.⁵³

Pas aan het einde van de 18de eeuw kende de stad een heropleving met een grote bevolkingsexpansie tot gevolg. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zal de stad, eerder ongewild, een belangrijke rol gaan spelen als hoofdkwartier van het Duitse leger in België.^{54,55} Op 26 mei 1940 werd Tielt zwaar gebombardeerd door de Duitse Luftwaffe. Vooral het gebied rond de Sint-Pieterskerk en de Bruggestraat werd zwaar getroffen.

2.2.2.1 Evolutie van de bebouwing ter hoogte van het plangebied

Op het plangebied bevinden zich aan de Bruggestraat de gebouwen met nummers 35, 37 en 39. Tussen de 14de en 20ste eeuw bevond zich hier het domein van het klooster van de Grauwe zusters. De gebouwen die bij dit klooster hoorden, werden doorheen de eeuwen vernield, heropgebouwd en gerenoveerd. Vanaf de 19de eeuw komen er ook andere gebouwen te staan. De evolutie van de bebouwing op het plangebied wordt hieronder beschreven.

2.2.2.1.1 Het klooster van de Grauwe Zusters (1342-1977)

Ter hoogte van het plangebied aan de Bruggestraat, zien we op verschillende historische kaarten het domein van het klooster van de Grauwe Zusters gesitueerd (zie paragraaf 2.2.3, 'Cartografische bronnen'). De gebouwen van het klooster bevinden zich ten zuiden van het plangebied, maar de kloostertuinen zijn gesitueerd in en rond het plangebied. Dit klooster kende een lange geschiedenis, is verschillende keren verbouwd, afgebroken en heropgebouwd, en werd voor verschillende doeleinden gebruikt.

Een eerste vermelding van een verblijf voor zusters op dit grondgebied, is het Begijnhof 'Sint-Margriete te Betlehem'. Dit begijnhof wordt voor het eerst vermeld in de bronnen in 1342. Het is onbekend hoe het eruit zag. Na de woelige jaren van de Gentse opstand tegen Lodewijk van Male aan het einde van de 14de eeuw, en onrusten door legerbendes in de 15de eeuw, verlieten de zusters de stad. In 1491 namen de Grauwe Zusters hun intrek in de gebouwen.⁵⁶ In het begin van de 16de eeuw, namelijk in 1517, verfraaiden zij de kapel van hun klooster. Een 20-tal jaar later bouwden zij een spin- en naaischool voor meisjes. Het klooster bleef vrij van belasting omdat men voornamelijk van aalmoezen leefde.⁵⁷

Tijdens de tachtigjarige oorlog, werd de Tielt in 1579 in as gelegd, waarbij ook het klooster in puin lag. Na de crisis van de 16de eeuw begon de stad aan een langzaam herstel. In 1591 gebeurden herstellings- en uitbreidingswerken aan het klooster. Het ligt echter opnieuw in puin in 1595 door godsdienststoebelen. De periode tussen 1550 en 1600 waren bijgevolg desastreus voor de gemeenschap en de gebouwen.

De Grauwe Zusters keerden in 1613 terug, bouwden hun klooster weer op, en richtten een nieuwe, grotere kapel op met een Sint-Franciscus en een Sint-Margrietaltaar (zie Figuur 30). Ook lieten ze het klooster in 1628 ommuren. Ze legden zich in die periode toe op het meisjesonderricht, aangezien

⁵³ Van der Dooren et al. 2016.

⁵⁴ Hasquin 1980/1981.

⁵⁵ Stad Tielt s.d.

⁵⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016b.

⁵⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016d.

het bestaande kerkschooltje enkel jongens toeliet.⁵⁸ Rond 1649 werd het kloosterdomein aan de noordzijde verder uitgebreid door een schenking van het aanpalende 'Hauweelhof' door Lodewijk Van Ryckegem. In 1682 werd het Grauwzusterhuis omgevormd tot slotklooster. De zusters zijn vanaf dan gekend als 'Penitenten', namen strengere leefregels aan en legden zich toe op de verzorging van vrouwelijke geesteszieken.⁵⁹ Door hun grote inzet tijdens de pest- en oorlogsjaren in de 16de en 17de eeuw, genoten de grauwezusters een blijvende waardering van de stedelijke overheid en van de bevolking.⁶⁰ In 1724 werd een deel van het kloosterdomein van de Grauwe Zusters, het voormalige 'Hauweelhof' afgesloten door een muur met kruiswegnisjes, waarvan nog een deel bewaard is aan de noordzijde van het Generaal Maczekplein, als tuinmuur van het 'Huis De Brabandere' (zie Figuur 31).⁶¹

In 1798 werden de Grauwe Zusters uiteindelijk uit hun klooster gezet. De Franse overheid nam het pand namelijk in beslag. In het begin van de 19de eeuw, in 1814, werden de zusters onteigend, en bracht de stad er een spinschool onder. Later, in 1823, werd de spinschool vervangen door een hospitaal voor bejaarde vrouwen. De kapel werd na de onteigening omgevormd tot stedelijke feestzaal of 'casino', en een deel ervan werd benut als archief en bibliotheek. Nog later werd de stedelijke tekenschool er in gehuisvest.⁶² Op het voormalige kloosterdomein werd in 1820 onder burgemeester Larmuseau de Lakenmarkt gebouwd, een rechthoekig plein gevormd door een imposante meetzaal in empirestijl en twee overdekte gaanderijen, met toegang vanaf de Bruggestraat die vanaf 1827 aan weerszijden bekroond werd door zittende Hollandse leeuwenbeelden (zie Figuur 32).⁶³

Tijdens de eerste en de tweede wereldoorlog liepen de gebouwen schade op. In welke mate is onbekend. In 1977 werd het voormalige klooster van de Grauwe Zusters uiteindelijk gesloopt voor een nieuwbouw. Eén van de nieuwe gebouwen die in de plaats werd opgetrokken, is het huidige rechterdeel van de nieuwe toegangspoort tot de lakenmarkt.⁶⁴

2.2.2.1.2 Het Nieuwe Gasthof (19de eeuw-nu)

Op de percelen aan de Bruggestraat, nummers 35 en 37, staan vandaag bureaus en een wasserij van de voormalige textielfabriek PVBA Tiltex. Hier stond oorspronkelijk een 19de-eeuws hotel-restaurant, 'Het Nieuw Gasthof'. Dit was een prestigieuze zaak van Justin Vanlancker, die met een paardenspan een dienst onderhield tussen de Markt en het station. Vanaf 1840 zouden deze gebouwen benut worden door de rijkswacht. Sinds 1890 was het tevens het lokaal van de Vlaamse maatschappij 'D'Hulsterzonen', gesticht door Lodewijk Wostyn. Het gebouw werd tijdens de eerste wereldoorlog verwoest.⁶⁵ Het werd uiteindelijk grotendeels herbouwd in 1924 door handelaar Anton Eelbode uit Tielt. Het werd een breedhuis van drie traveeën, met het bewaarde oorspronkelijke poorttravee en twee bouwlagen onder een pannenzadeldak. Er was ook een half ondergrondse kelderverdieping. De achterbouwen waren voorheen in gebruik als textielmagazijn bij weverij Van Maele (nr. 39), en later als wasserij en bureaus van PVBA Tiltex.

⁵⁸ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016b.

⁵⁹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016b.

⁶⁰ Cloet 2009, 117-118.

⁶¹ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016d.

⁶² Inventaris Onroerend Erfgoed 2016d.

⁶³ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016b.

⁶⁴ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016d.

⁶⁵ Beeldbank West-Vlaanderen 2016.

⁶⁶ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016.

2.2.2.1.3 19de-eeuws breedhuis (19de eeuw-nu)

Op het perceel aan de Bruggestraat, nummer 39, stond een 19de-eeuws breedhuis, uitgebreid in 1930 met haakse aanbouw aan de zuidzijde voor de textielhandel n.v. Jules Vanmaele en zonen, eertijds opgericht aan de Nieuwstraat. In 1937 wordt het huis aangepast in modernistische stijl, en wordt een haakse achterbouw aan de noordzijde opgetrokken. In 1947 wordt een weverij ingericht in de achterbouwen, die opgedoekt wordt in 1955.⁶⁷

⁶⁷ Inventaris Onroerend Erfgoed 2016.

Figuur 27: Tielt op de cuestarug (Ferraris).⁶⁸

⁶⁸ Geopunt 2016.

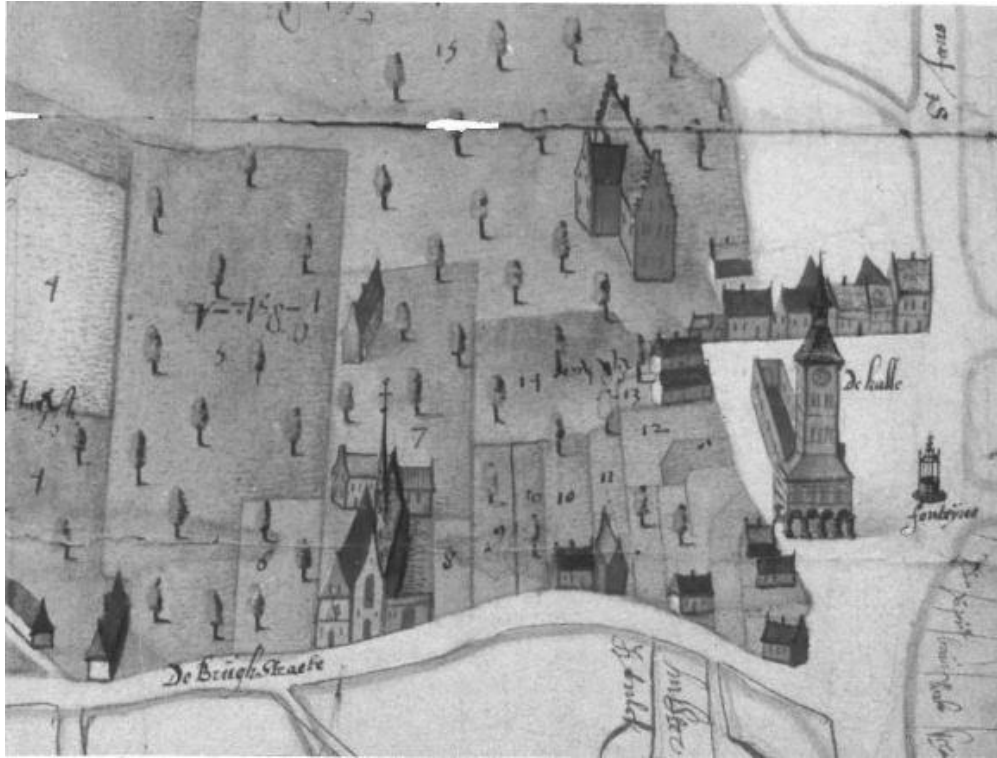
Figuur 28: Plan van het centrum van Tielt (Sanderus, 1641).⁶⁹

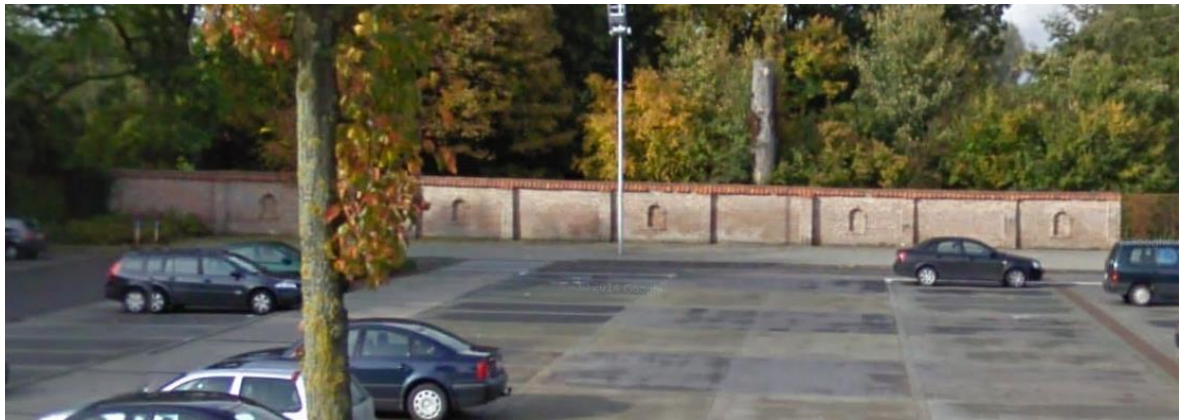
Figuur 29: De verwoeste Sint-Pieterskerk (links) en Bruggestraat (rechts).⁷⁰

⁶⁹ Cloet 2009, 60.

⁷⁰ Cloet 2009, 267

Figuur 30: De Bruggestraat en het klooster van de Grauwe Zusters (Lowys de Bersaques 1616).⁷¹

Figuur 31: Tuinmuur met kruiswegnisjes, deel van het voormalige kloosterdomein.⁷²

⁷¹ Cloet 2009, 116.

⁷² Google streetview 2016.

Figuur 32: Ingang van de lakenmarkt in 1820.⁷³

⁷³ Cloet 2009, 194.

Figuur 33: Lakenmarkt.⁷⁴

Figuur 34: Het Nieuw Gasthof in 1909.⁷⁵

⁷⁴ Beeldbank West-Vlaanderen 2016.

⁷⁵ Beeldbank West-Vlaanderen 2016.

2.2.3 Cartografische bronnen

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing aan de onderzoekslocatie door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen, voor Tielt m.a.w. vanaf de 18de eeuw. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken. Voor Tielt zijn enkele historische kaarten en plannen beschikbaar. Hieronder wordt in een selectie daarvan de ontwikkeling van de onderzoekslocatie weergegeven.

De oudste bruikbare cartografische bron is de Ferrariskaart. De **Ferrariskaarten** zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.⁷⁶ Op de Ferrariskaart is te zien dat het plangebied ten noorden van de kloostergebouwen en bijbehorende kapel van de Grauwe Zusters ligt. Het plangebied ligt hoofdzakelijk op de bijbehorende tuin. Op het noordelijke deel van de tuin staat een boomgaard. De tuin is met een rode lijn aangeduid. Mogelijk wijst dit erop dat de kloostertuin ommuurd was. Ten zuiden en ten oosten van de kapel staan gebouwen in een rechthoekige vorm. Deze maken mogelijk deel uit van het klooster (zie Figuur 25). Op een oudere schets van het Tieltse centrum, is een gelijkaardige situatie te zien als op de Ferrariskaart, al zijn de tuinen minder omvangrijk en lijken ze volledig als boomgaard te dienen. Bovendien zijn de gebouwen die in een vierkant gebouwd zijn, nog niet te zien (zie Figuur 28). Mogelijk zijn deze pas later bijgevoegd.

Landmeter **J. P. Lemaieur** bracht tussen in de tweede helft van de 18de eeuw het gebied rond Tielt in kaart. In die periode tekende hij het 'Figuratief plan van de stad Tielt', namelijk in 1786. Op het plan zien we een gelijkaardige situatie als op de Ferrariskaart. Wel valt op dat de kloostertuinen groter uitvallen. Dit kan echter te maken hebben met het feit dat historische kaarten niet altijd even precies zijn. Dit werd hierboven reeds aangehaald. De kloostertuinen lijken hier eerder te fungeren als akkerland en weideland. De gebouwen die ten oosten en ten zuiden van de kapel stonden lijken hier deels afgebroken te zijn (zie Figuur 36).

Tussen 1842 en 1879 begon Philippe-Christian Popp met het ambitieuze project om de kadasterplannen te tekenen van alle Belgische gemeenten die hij voor iedereen wenste beschikbaar te maken. De **Popp-kaarten** bestaan uit 1800 plannen en 164 kadasterplannen.⁷⁷ Op de Poppkaart zijn de kloostergebouwen moeilijk te onderscheiden, aangezien de gebouwen niet heel precies weergegeven worden. Wel zien we dat de lakenmarkt reeds aangelegd is ten zuidoosten van het plangebied (zie Figuur 37).

De **Atlas der Buurtwegen** is een verzameling van boeken met overzichts- en detailplannen. Deze zijn gemaakt tussen 1843 en 1845 om per gemeente ondubbelzinnig aan te duiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. Op de Atlas der Buurtwegen zien we het oorspronkelijke kapelgebouw, met de gebouwen van de lakenmarkt die deels op de kloostersite gebouwd zijn. Mogelijk is hiervoor

⁷⁶ Koninklijke Bibliotheek van België 2015.

⁷⁷ Koninklijke Bibliotheek van België 2015.

een deeltje van de kloostergebouwen en de kapel afgebroken. Voor de tuinen is op deze kaart geen informatie weergegeven (zie Figuur 38).

Een volgende bron zijn de **Vandermaelenkaarten**, die tussen 1795 en 1869 zijn gemaakt door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) 'Carte topographique de la Belgique' is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.⁷⁸ Op de Vandermaelenkaart zijn de kloostergebouwen niet duidelijk weergegeven. De lakenmarkt is vaag te herkennen in de bebouwing (zie Figuur 39).

Op een **Topografische kaart uit 1854** is een gelijkaardige situatie te zien als op de Atlas der Buurtwegen. De lakenmarkt oversnijdt deels de kloostergebouwen (zie Figuur 40).

Op een orthofoto uit 1971 zouden nog kloostergebouwen te zien moeten zijn, aangezien het klooster pas afgebroken is in 1977. Enkele gebouwen zijn inderdaad te zien, al hebben ze lang niet meer de omvang en vorm van het oorspronkelijke klooster (zie Figuur 41).

De ligging op een hoogte in het landschap zorgt ervoor dat het plangebied een interessante ligging heeft voor menselijke bewoning in het verleden. Dit zorgt ervoor dat de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten in de bodem zeer reëel is. Op de historische kaarten zien we dan ook dat het plangebied zich in de historische kern van Tielt bevindt. Bovendien staat ter hoogte van het plangebied het domein van het klooster van de Grauwe Zusters van Tielt afgebeeld. De kans is dus inderdaad groot dat er zich ter hoogte van het plangebied nog archeologische resten in de bodem bevinden.

Op kaarten van het einde van de 20ste eeuw zijn duidelijke aanwijzingen van verstoring te zien. In de historische bronnen wordt ook vermeld dat de voormalige kloostersite afgebroken werd voor nieuwbouw. De huidige gebouwen die op de percelen staan, zijn als verstoring weergegeven op Figuur 3.

⁷⁸ <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>

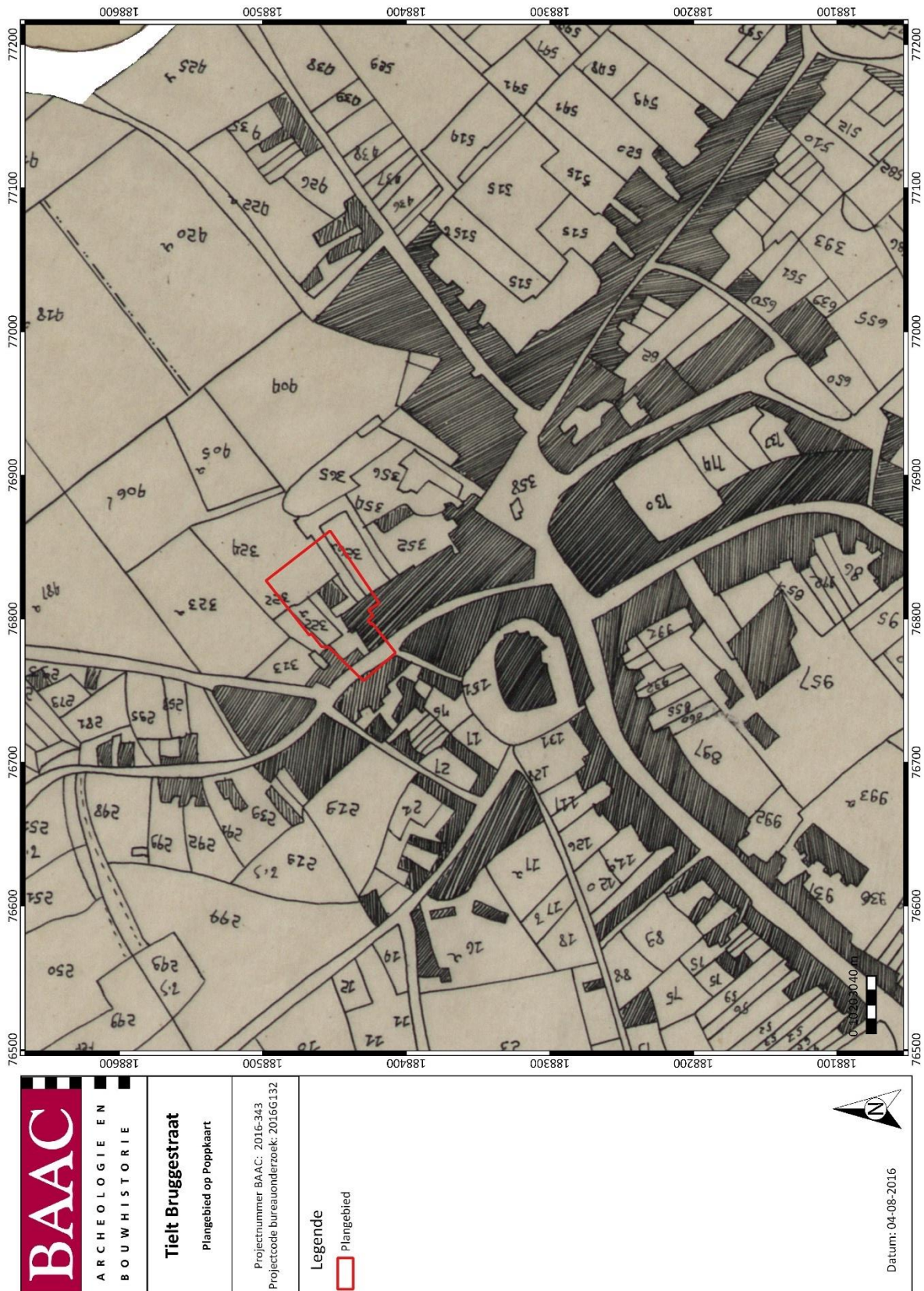
Figuur 35: Het plangebied weergegeven op de Ferrariskaart (1771-1778).⁷⁹

⁷⁹ Geopunt 2016.

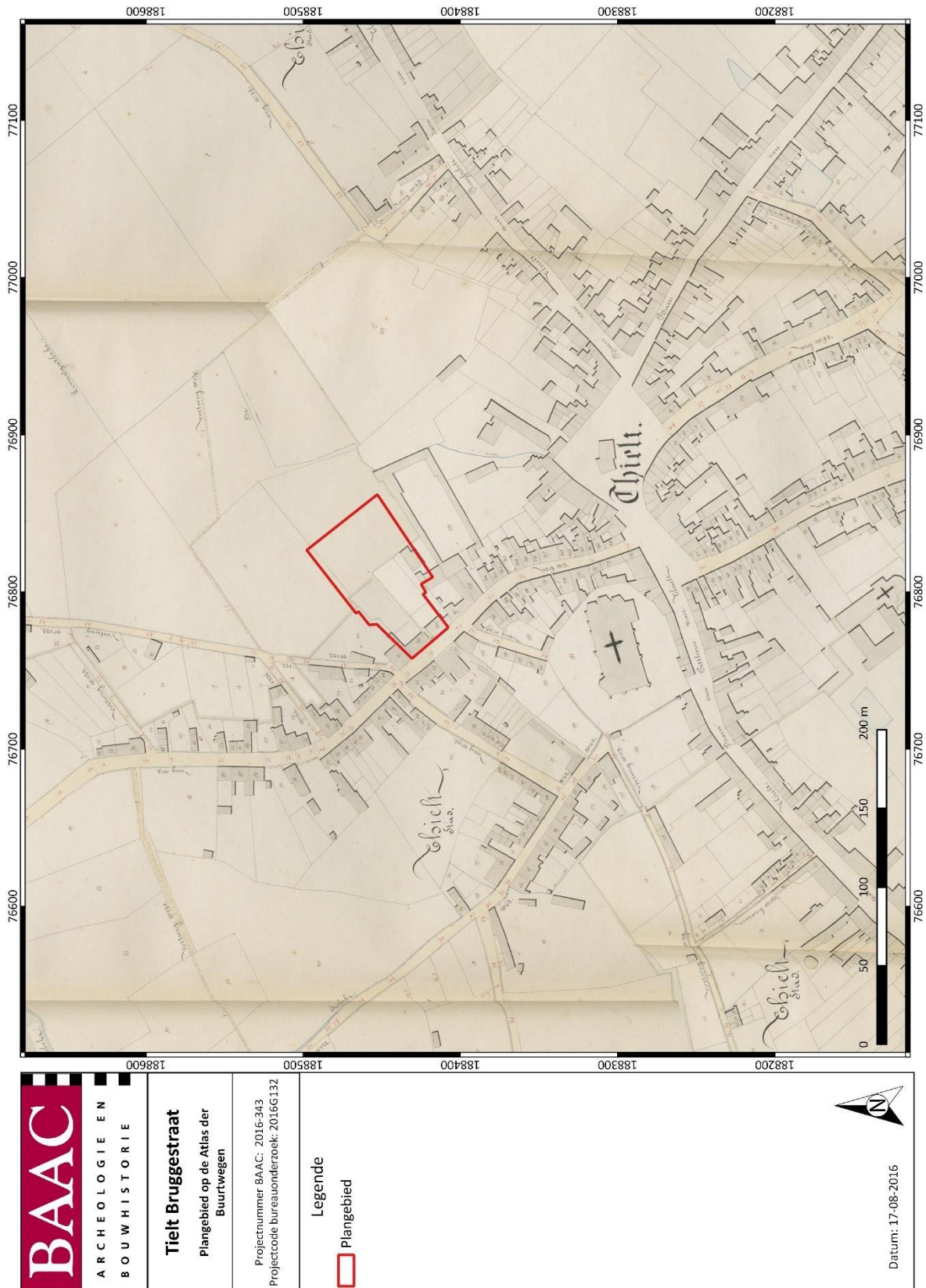
Figuur 36: Het plangebied weergegeven op de kaart van Lemaieur (1786).⁸⁰

⁸⁰ Cartesius 2016.

Figuur 37: Het plangebied weergegeven op de Poppkaart (1842-1879).⁸¹

⁸¹ Geopunt 2016.

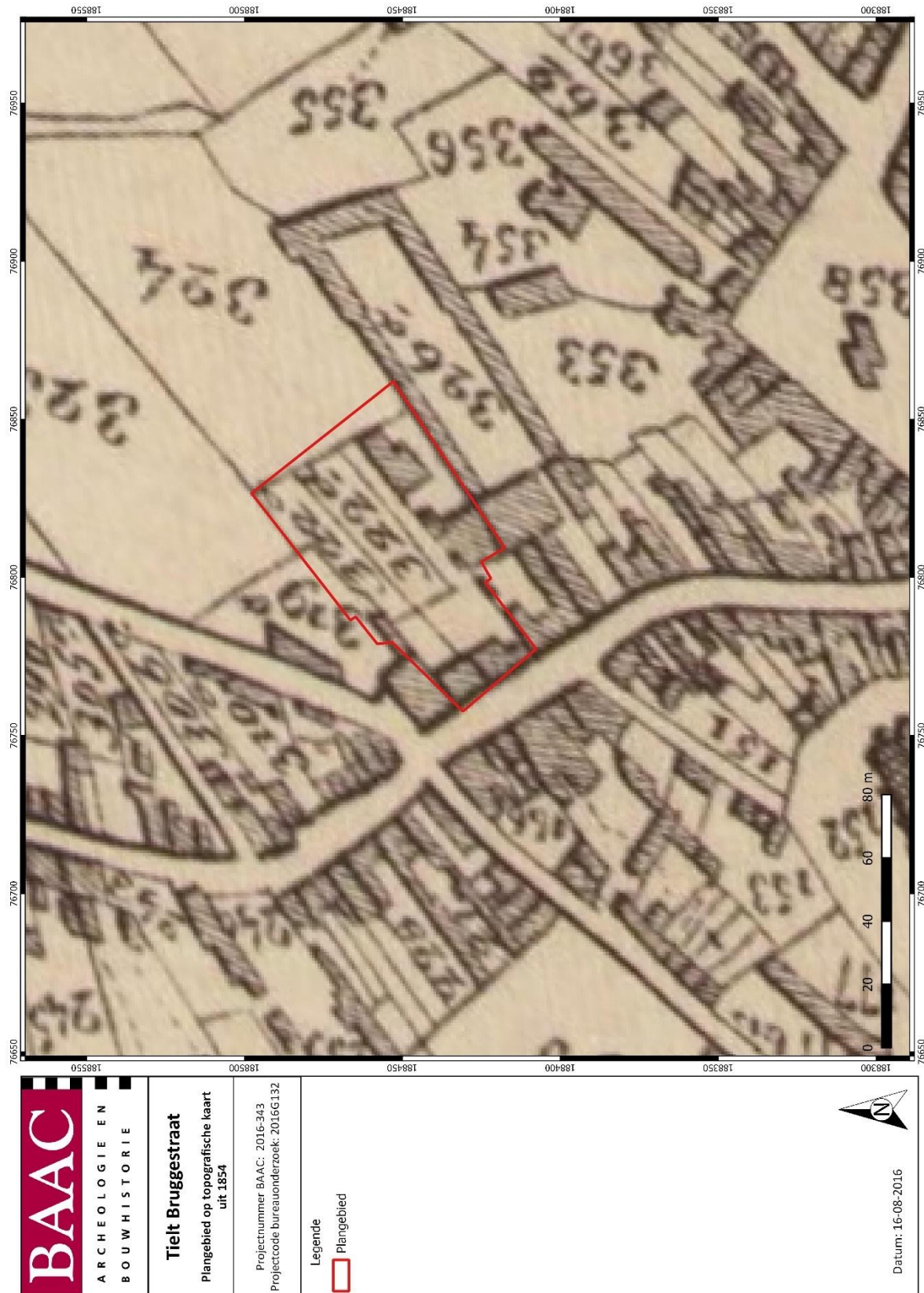
Figuur 38: Het plangebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen (1843-1845).⁸²

⁸² Geopunt 2016.

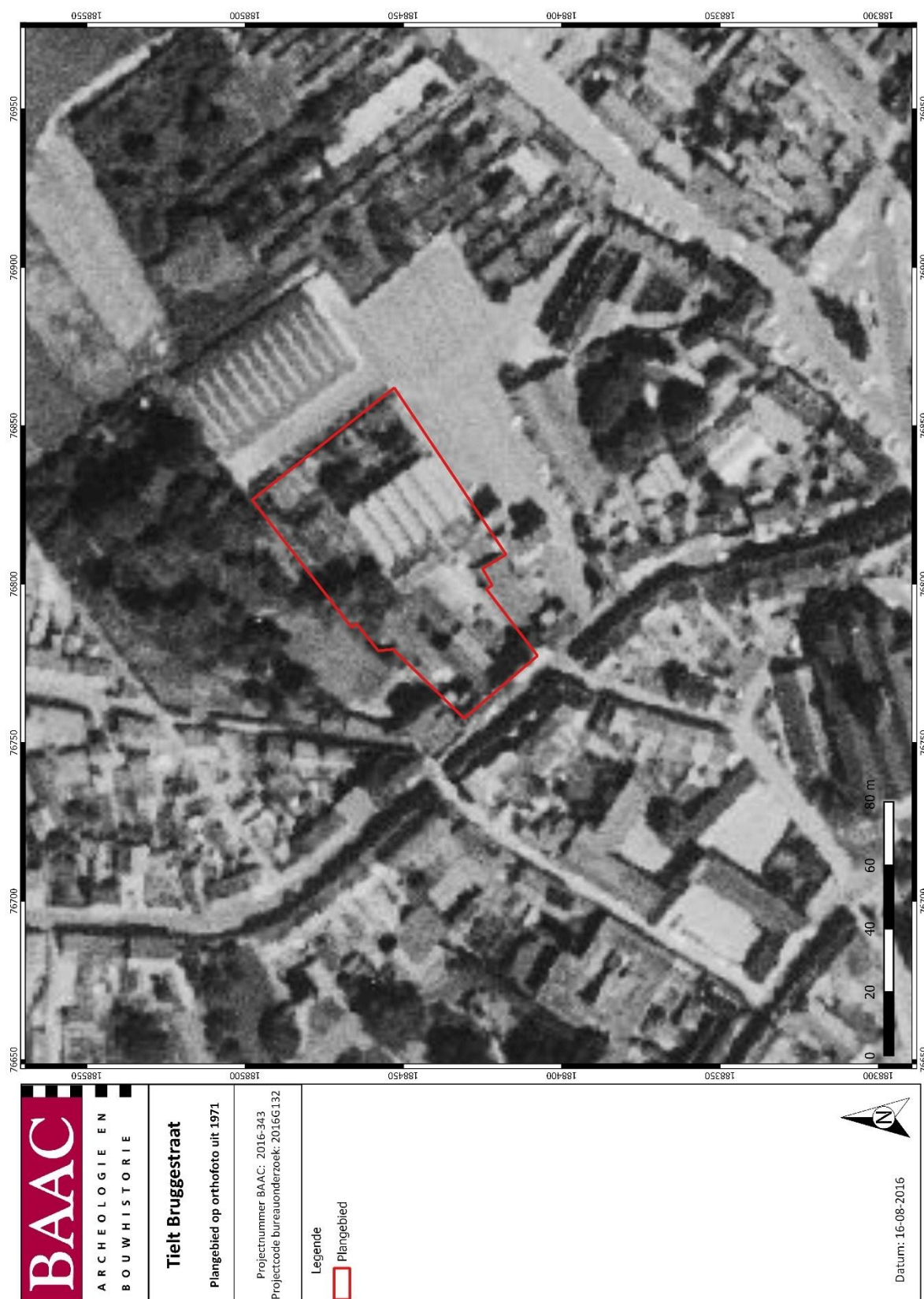
Figuur 39: Het plangebied weergegeven op de Vandermaelenkaart (1795-1865).⁸³

⁸³ Geopunt 2016.

Figuur 40: Plangebied weergegeven op een topografische kaart uit 1854.⁸⁴

⁸⁴ Cartesius 2016.

Figuur 41: Het plangebied weergegeven op een orthofoto uit 1971.⁸⁵

⁸⁵ Geopunt 2016.

2.2.4 Archeologische data

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied. Voor het plangebied zelf aan de Bruggestraat te Tielt zijn er geen archeologische waarden gekend (Figuur 42)⁸⁶. Rondom het projectgebied werden enkele meldingen teruggevonden.

Een overzicht:

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
76982	SCHERVEN EN KUIL (ROMEINSE TIJD), LAKENHALLE, PAALKUIL, BRANDLAAG (LATE MIDDELEEUWEN), WATERLEIDING, GEVANGENISCCELLEN STADHUIS (NIEUWE TIJD)
76981	AARDEWERK (ROMEINSE TIJD), ZANDWINNINGSKUIL, AFVALPUT, OPHOGINGSLAGEN (LATE MIDDELEEUWEN), PAALKUILEN (NIEUWE TIJD)
161490	LITHISCH MATERIAAL (STEENTIJD)
154802	GRAFHEUVEL (DATERING ONBEPAALED)
154803	GRAFHEUVEL (DATERING ONBEPAALED)
72821	SITE MET WALGRACHT; 'GOED TEN TOMME' (LATE MIDDELEEUWEN)
161487	LITHISCH MATERIAAL (STEENTIJD)
76934	SITE MET WALGRACHT (LATE MIDDELEEUWEN)
72827	SITE MET WALGRACHT (LATE MIDDELEEUWEN)
76451	LITHISCH MATERIAAL (STEENTIJDEN)
72834	SITE MET WALGRACHT (LATE MIDDELEEUWEN)

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied⁸⁷

⁸⁶ Centraal Archeologische Inventaris 2016.

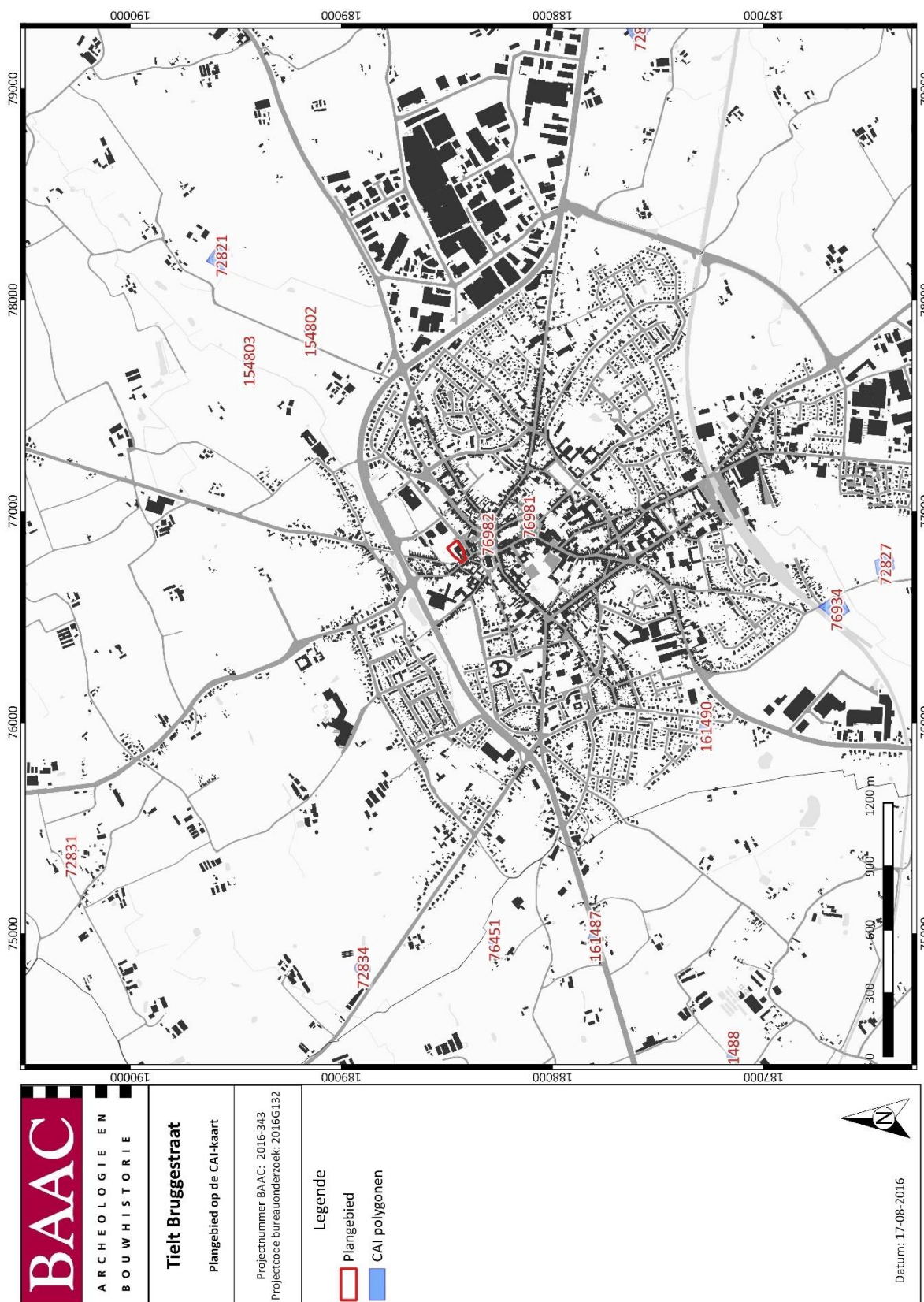
⁸⁷ Centraal Archeologische Inventaris 2016.

Op de CAI-kaart is te zien dat in een omtrek van ongeveer 2km toch een aantal archeologische vindplaatsen zijn. Het gaat om zowel oude vondsten uit de prehistorie, Romeinse tijd en de middeleeuwen, als recentere vondsten uit de nieuwe en nieuwste tijd (zie Figuur 42).

Steentijdvondsten, voornamelijk uit het neolithicum, zijn vooral te vinden op de lagere flanken van de cuesta van Tielt. Vondsten bestaan uit lithisch materiaal (161490, 161489), een neolithische nederzetting (76451) en losse vondsten zoals een klingschrabber en een pijlpunt (76451).

Uit de Romeinse tijd trof men op twee plekken aardewerk aan (76982, 76981).

Uit de late middeleeuwen trof men op de markt een muur van de lakenhalle aan, alsook een paalkuil en een brandlaag (76982). Ook zandwinnings- en afvalkuilen werden aangetroffen (76981). Ook vier sites met walgracht zijn aanwezig in de omgeving, waaronder het 'Goed ten Tomme' (72821, 76934, 72827, 72834). Uit de Nieuwe tijd zijn ook nog archeologische resten aanwezig, namelijk een 17de-eeuwse waterleiding en 18de-eeuwse resten van gevangencellen onder het stadhuis (76982). Eveneens op de markt, zijn er resten aanwezig van bunkers uit de tweede wereldoorlog, meer specifiek uit 1942 (76982).

Figuur 42: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving.⁸⁸

⁸⁸ Centraal Archeologische Inventaris 2016.

2.2.5 Booronderzoek door A+E Consult

In opdracht van de familie Vanmaele voerde A/E Consult bvba in 2014 een oriënterend booronderzoek uit in de Bruggestraat 35-37-39. Op het perceel was tot 1953 een weverij aanwezig. Daarna werd er een confectieatelier en een klein- en groothandel voor textiel uitgebaat. Met het booronderzoek werd onderzocht wat de opbouw van de ondergrond was, en of er sprake was van enige verontreiniging.⁸⁹

In de samenvatting van het booronderzoek staat: “Na analyse van de stalen zijn er concentraties boven de richtwaarde vastgesteld voor lood in het vaste deel van de aarde. De 80%-bodemsaneringsnorm wordt niet overschreden. Er wordt verondersteld dat deze concentraties veroorzaakt werden door ophoging van het terrein voor 1953.”⁹⁰ Deze concentraties kwamen voor bij boringen 4 en 5, in het noordwesten van het plangebied, ter hoogte van de loods en de tuin.

Ter hoogte van boring 3 trof men steenpuin aan tot op een diepte van anderhalve meter (zie Figuur 44). Op die plek zien we ook op de Ferrariskaart en de Atlas der Buurtwegen uitlopers van de gebouwen van het klooster van de Grauwe Zusters en van de lakenmarkt (zie Figuur 35 en Figuur 38). Mogelijk heeft dit steenpuin met resten van één of beide gebouwcomplexen te maken. Algemeen blijkt uit de boorresultaten dat de bovenste meters binnen de onderzoekslocatie bestaan uit antropogene bodemlagen. Dit soms tot op een diepte van 2m onder maaiveld. Enkel in boring 5 bedroeg de dikte van het baksteenhoudend pakket ‘slechts’ een halve meter. (zie boorstaten)

Boring 1: baksteenhoudend tot 1m50

Boring 5: baksteenhoudend tot 1m50

Boring 3: baksteenhoudend tot 1m50

Boring 4: baksteenhoudend tot 2m

Boring 5: baksteenhoudend tot 0m50

Boring 6: baksteenhoudend tot 1m

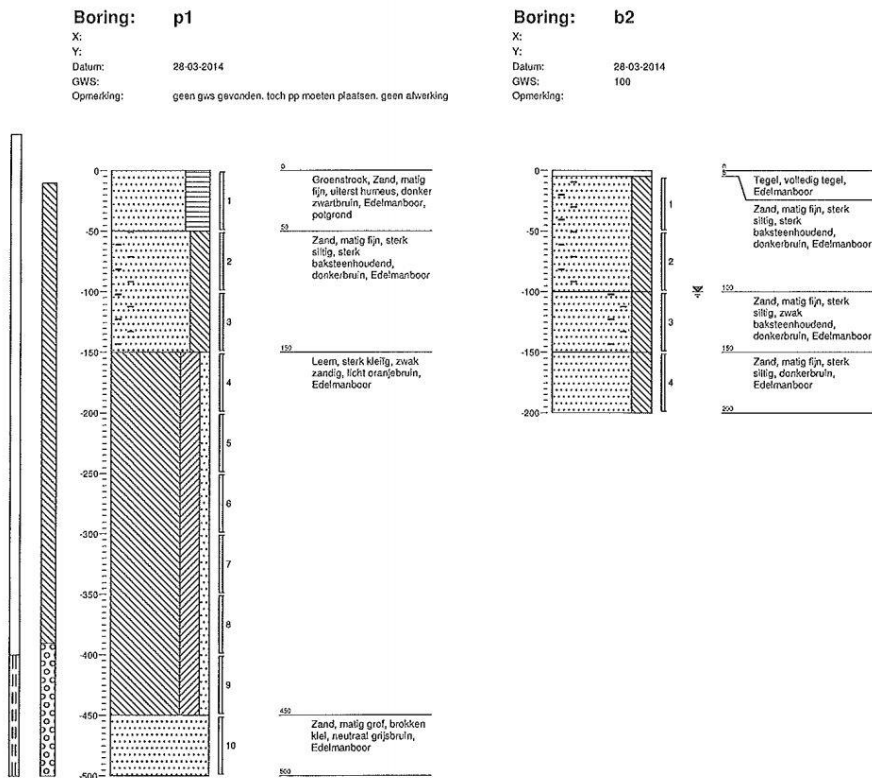
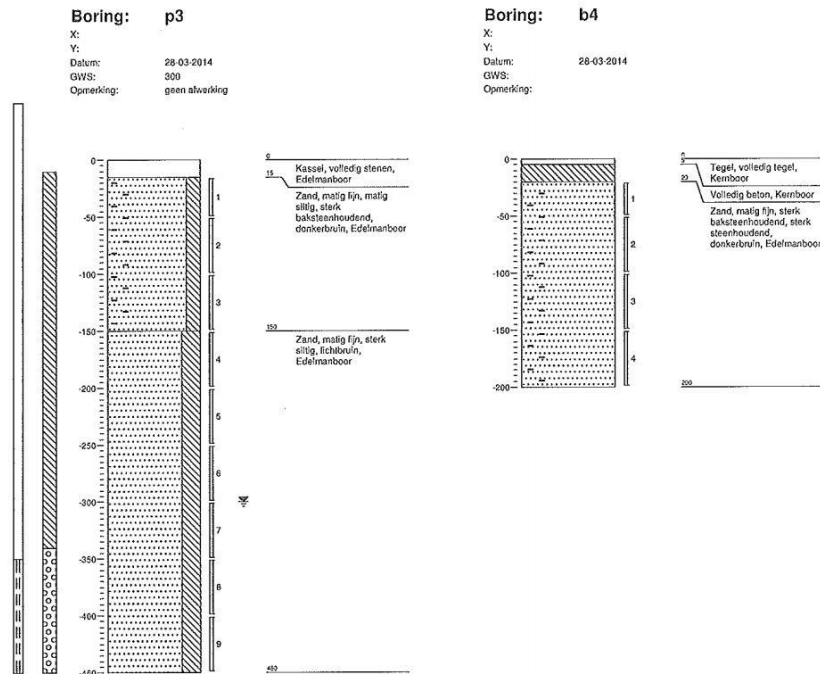
Uit het booronderzoek blijkt dus dat het terrein vooral ter hoogte van de loods en de tuin opgehoogd is. Naast de verhoogde concentraties van lood op die plekken, zijn er geen concentraties boven de richtwaarde vastgesteld voor het vaste deel van de aarde. Er is dus geen reden om aan te nemen dat het vaste deel van de aarde verontreinigd is.⁹¹

Mogelijk zijn hier in het verleden delen van de ondergrond opgehoogd en afgegraven. Dit blijkt uit de resultaten van het booronderzoek. Wanneer dit gebeurd is, en wat hier juist gebeurd is in het verleden, is – gezien het ontbreken van een zicht op de originele bodemopbouw en terreinreliëf - onmogelijk te achterhalen binnen deze bureaustudie. Het is dan ook onduidelijk wat de impact hiervan geweest is op het bodemarchief. Als we de historische kaarten bekijken (zie Figuur 35 tot Figuur 41), lijkt het plangebied echter grotendeels onbebouwd tot de 19de eeuw. Mogelijk gaan deze ophogingen terug tot de 18de - 19de eeuw, maar dat kon op heden nog niet worden achterhaald. Evengoed hebben de ophogingen te maken met activiteiten die te koppelen zijn aan het naastgelegen kloostercomplex. Hierbij kan dan worden gedacht aan grondbewerking voor moestuinieren en/of begravingen.

⁸⁹ A+E Consult 2014.

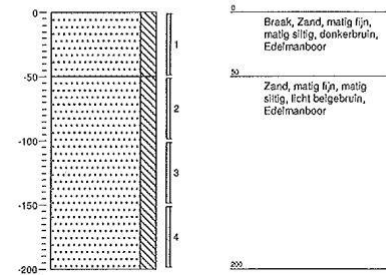
⁹⁰ A+E Consult 2014.

⁹¹ A+E Consult 2014.

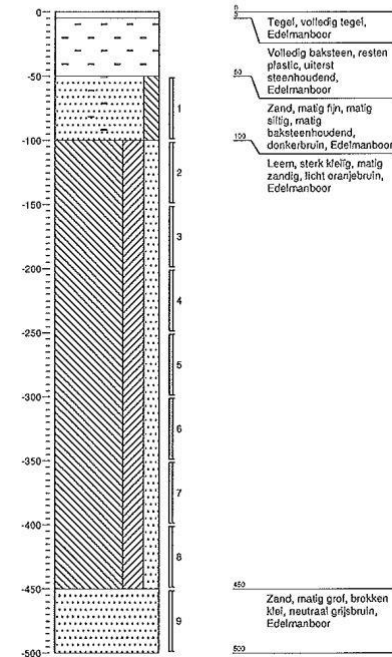
Figuur 43: Boringen 1 en 2.⁹²Figuur 44: Boringen 3 en 4.⁹³⁹² A+E Consult 2014.⁹³ A+E Consult 2014.

Boring: b5

X:
Y:
Datum: 28-03-2014
GWS:
Opmerking:

Boring: b6

X:
Y:
Datum: 28-03-2014
GWS:
Opmerking:

Figuur 45: Boringen 5 en 6.⁹⁴

⁹⁴ A+E Consult 2014.

Figuur 46: Boorplan.⁹⁵

⁹⁵ A+E Consult 2014.

2.3 Besluit

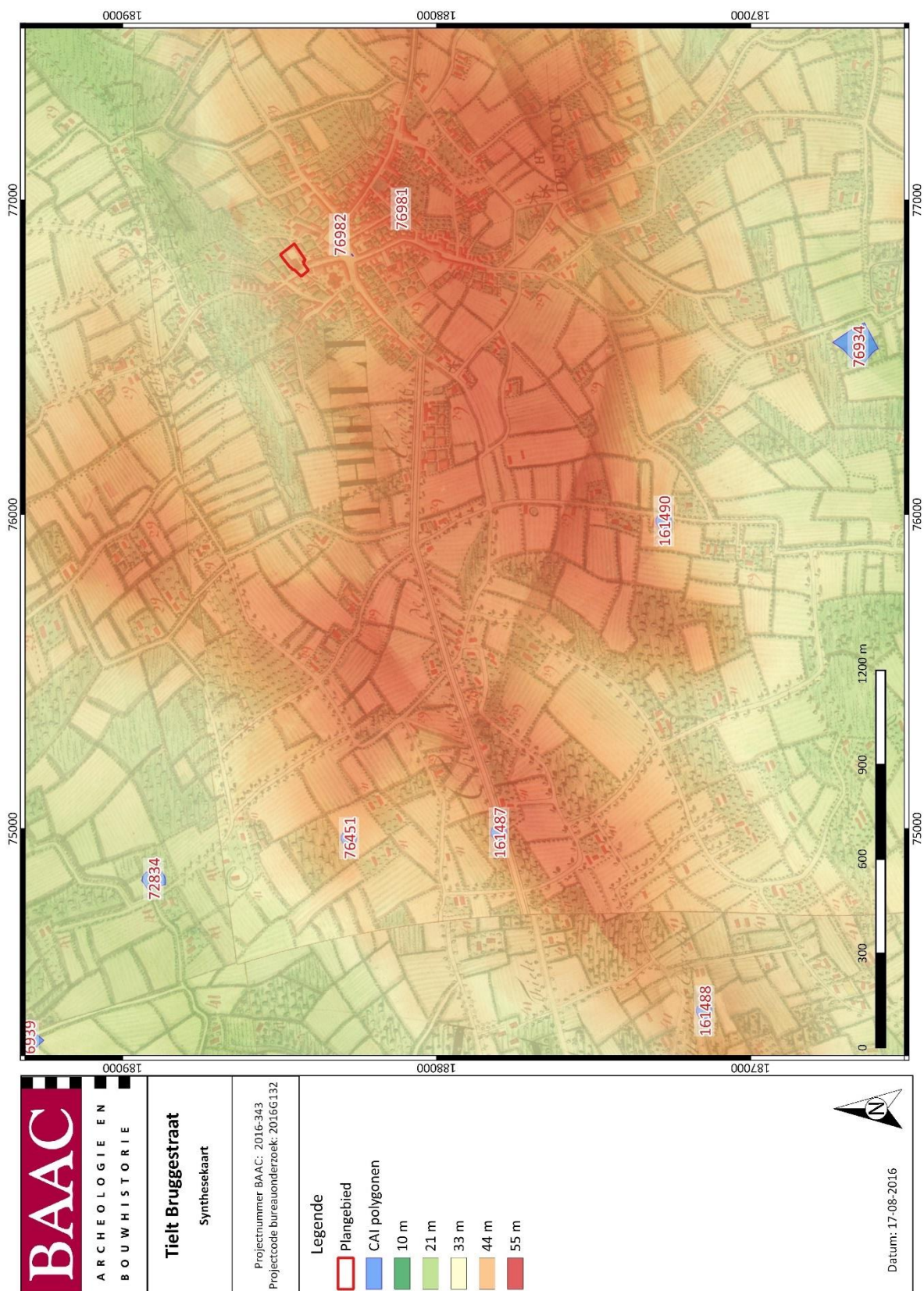
2.3.1 Archeologische verwachting

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan gezegd worden dat de kans groot is dat er archeologische resten aangetroffen worden binnen het plangebied. Het onderzoeksgebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen, maar het bevindt zich (op basis van de historische kaarten) echter wel op het kloosterdomein van de Grauwe Zusters, dat van de 14de tot de 20ste eeuw in gebruik was. Ter hoogte van boorpunt 3 trof men tot anderhalve meter diep steenpuin aan. Dit kan te maken hebben met resten van het klooster, of van gebouwen in relatie tot de lakenmarkt. De kans is dus groot dat er archeologische vondsten aanwezig zijn. De stad Tielt zelf wordt namelijk ook in verschillende historische bronnen vermeld. Daar is vanaf de 13de eeuw veel activiteit. Het plangebied bevindt zich in het historische stadscentrum van Tielt. Bovendien zijn er verschillende archeologische vindplaatsen in de nabije omgeving (zie Figuur 47).

Voor de oudere perioden (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode) is geen sluitende archeologische informatie voorhanden. Wel is er geweten dat er reeds in de prehistorie bewoning was in het gebied. Zo zijn er enkele vondsten van lithische artefacten. Bovendien bevindt het plangebied zich op de flank van een cuestarug, wat een interessante locatie was voor jagers en verzamelaars uit de steentijden. De vondsten van lithische artefacten voor Tielt, bevonden zich eveneens telkens op een lage flank van de cuestarug (zie Figuur 12). Gezien de vele historische en recente bodemingrepen, wordt de kans op het aantreffen van intacte steentijdsites echter eerder laag ingeschat. Ook voor de Romeinse periode, de late middeleeuwen, de nieuwe en nieuwste tijd zijn er sites en vondsten in de omgeving. De belangrijkste voor dit project zijn natuurlijk het klooster van de Grauwe Zusters, aangezien het plangebied zich op het domein van dit klooster bevindt, alsook de 19de-eeuwse bebouwing die zich langs de Bruggestraat bevindt.

De specifieke archeologische verwachting heeft in eerste instantie betrekking tot de ligging van het onderzoeksterrein binnen het domein van het klooster van de Grauwe Zusters. Uit historische en cartografische bronnen blijkt dat het onderzoeksterrein net buiten de kloostergebouwen zelf lag, in de aangrenzende tuin. Mogelijk stond een echter klein stuk van de oorspronkelijke gebouwen van het klooster ook op het plangebied. De bronnen zijn in deze niet eenduidig te interpreteren. Verder is geweten dat in de kloostertuinen vaak inhumaties van bewoners van het klooster voorkomen. Er bestaat een kans dat dat de stratigrafie binnen het plangebied enige complexiteit vertoont, echter kon dit op basis van het bureauonderzoek niet duidelijk worden aangetoond.

Het bodembestand kan mogelijk in aangetast zijn gedurende de laatste eeuwen door de aanleg van nieuwbouw, aangezien het om een bebouwde zone gaat. Ook de bomen aanwezig in het plangebied kunnen mogelijk archeologische resten vernield hebben. Toch is de kans op het treffen van sporen en vondsten nog steeds zeer hoog. De enige manier om sluitende informatie in te winnen over de aanwezige archeologica in de bodem, is dan ook vooronderzoek met ingreep in de bodem.

Figuur 47: Synthesekaart met het plangebied, CAI-polygonen en DHM op de Ferrariskaart.⁹⁶

⁹⁶ Geopunt 2016.

2.3.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek en potentieel op kennisvermeerdering

Na afronding van het bureauonderzoek stelt BAAC vast dat verder vooronderzoek noodzakelijk is. Er werd namelijk onvoldoende informatie gegenereerd tijdens deze fase van het vooronderzoek om een mogelijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven en dus een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet nodig zijn van verdere maatregelen.

Het bureauonderzoek heeft immers aangetoond dat de kans bestaat dat op het terrein aan de Bruggestraat in Tielt nog intacte archeologische waarden aanwezig kunnen zijn. Het is gekend dat op het plangebied het domein van het klooster van de Grauwe Zusters gelegen was. Mogelijk stond een klein stuk van de oorspronkelijke gebouwen van het klooster ook op het plangebied. Daarnaast stammen de gebouwen langs de Bruggestraat uit de 19de eeuw. In de directe en ruimere omgeving van het plangebied zijn daarnaast archeologische resten uit diverse perioden gevonden. Het betreft onder andere archeologisch materiaal daterende uit de steentijden, Romeinse tijd, late middeleeuwen tot vondsten uit de nieuwe en nieuwste tijd, zoals bunkers uit de tweede wereldoorlog. Op basis van de beschikbare gegevens van het bestudeerde kaartmateriaal en de historische en archeologische gegevens uit de directe en ruimere omgeving van het plangebied kan echter niet met zekerheid gezegd worden wat de aard en gaafheid van de eventueel aanwezige waarden zal zijn. Hiervoor is een ingreep in de bodem noodzakelijk om het potentieel op kennisvermeerdering te onderzoeken.

Voor het gehele terrein wordt daarom een vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten voorzien. De afbraak van de gebouwen langs de Bruggestraat gebeurt daarnaast onder toezicht van de erkend archeoloog die instaat voor het verder vooronderzoek. Het doel van het vooronderzoek met ingreep in de bodem is een nauwkeuriger zicht te krijgen op de stratigrafische opbouw en gaafheid van de te onderzoeken zones alsook om de mogelijkheid tot aanwezigheid van archeologische waarden in de vorm van artefacten en/of sporen in te schatten. Op basis van deze resultaten kan beslist worden of er eventueel moet overgegaan worden verder onderzoek.

Er zijn binnen het plangebied slechts enkele kleine zones aan te duiden waar de ondergrond vermoedelijk reeds danig is verstoord door subrecente bouwactiviteiten. Het betreft de keldervolumes binnen de bebouwing langs de Bruggestraat. Verder zijn er voor zover bekend geen delen van het terrein die een dusdanige verstoring hebben gekend dat alle eventuele archeologische resten vernietigd zullen zijn. Door de eeuwen heen zijn de percelen wel vermoedelijk opgehoogd, afgegraven en bebouwd geraakt, maar het is onduidelijk tot welke diepte deze bebouwing gaat.

Aangezien binnen het bureauonderzoek de aard en omvang de mogelijke archeologische sites ter hoogte van de te rooien bomen niet bepaald konden worden, is ook de impact van de bodemingreep op deze mogelijke sites onduidelijk. Verder archeologisch vooronderzoek moet deze onduidelijkheid ophelderen.⁹⁷

2.3.3 Samenvatting

In het plangebied wordt een nieuwbouw gepland door Verstraete Constructo bvba. Het betreft een terrein dat tot op heden deels bebost, en deels bebouwd gebied was. Het bebouwd gebied bestond uit enkele 19de-eeuwse hoofdgebouwen met kelders, bijgebouwen, kantoren en een loods. De gebouwen worden gesloopt en hoogstammen worden deels gerooid om de nieuwbouw te realiseren. Hiervoor wordt het terrein deels afgegraven en deels opgehoogd. Het doel van deze archeologienota was het inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied en het opstellen van een programma van maatregelen voor een (eventueel) vervolgonderzoek. Gebaseerd op de resultaten van

⁹⁷ Zie 1.3.4 Randvoorwaarden voor richtlijnen omgang bomen voor verder vooronderzoek.

het uitgevoerde bureauonderzoek is de noodzaak voor verder archeologisch onderzoek op het terrein bevestigd.

Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van zo veel mogelijk beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten, archeologische en andere beschikbare gegevens. Op deze manier kon een inschatting worden gemaakt van het onderzoekspotentieel van het plangebied aan de hand van bodem- en aardkundige gegevens en kon een specifieke verwachting ten aangaan van de archeologische waarden op het terrein worden vastgesteld.

Het bureauonderzoek toonde aan dat het plangebied waardevolle archeologische resten zou kunnen bevatten vanaf de steentijd tot de nieuwe tijd. Uit de resultaten van het bureauonderzoek bleek ook dat de bodem in het verleden opgehoogd is, en in delen van het plangebied verstoord kan zijn. Dit gebeurde vermoedelijk echter niet in dusdanige mate dat alle eventuele archeologische resten vernietigd zullen zijn. Bovendien zullen de parkeergarages van de nieuwbouw dieper komen liggen dan de kelders en de huidige 19de-eeuwse en recentere bebouwing. De kans is dan ook voor het overgrote deel van het plangebied zeer reëel dat men intacte archeologica zal vernietigen tijdens de geplande werken. Een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem kan dan ook leiden tot een zekere kenniswinst voor de omgeving binnen een archeologisch kader, ter aanvulling van het huidige bureauonderzoek.

Vanwege het feit dat de gebouwen op het terrein nog gesloopt moeten worden, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. De sloop wordt wel onder toezicht van de erkend archeoloog voltrokken. De ingreep in de bodem zoals gesteld in het programma van maatregelen, dient echter op een later tijdstip, wanneer het terrein toegankelijk geworden is, en met de stedenbouwkundige vergunning ook een kapvergunning verkregen is, uitgevoerd te worden.

2.3.4 Samenvatting breed publiek

Op een terrein aan de Bruggestraat te Tielt wordt een nieuwbouw gepland. Bij de werkzaamheden die met deze aanleg gepaard gaan, zullen eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherstelbaar vernietigd worden. BAAC Vlaanderen bvba voerde in het kader van een archeologienota een bureauonderzoek uit waaruit bleek dat de kans groot is dat zich binnen de contouren van het plangebied archeologische resten bevinden. Om vast te stellen of dat daadwerkelijk zo is, en zo ja, wat de aard en omvang van die resten is, zijn proefputten op het te verstoren deel van het plangebied nodig. De sloop van de gebouwen langs de Bruggestraat gebeurt onder toezicht van de erkend archeoloog.

3 Lijst met figuren

Figuur 1: Het plangebied op de topografische kaart.	2
Figuur 2: Het plangebied op de GRB.	3
Figuur 3: Het plangebied en de gekende verstoringen op een orthofoto.	4
Figuur 4: weergave van de bestaande toestand.	7
Figuur 5: Van links naar rechts: noordwestelijke, centrale en zuidoostelijke kelder.	8
Figuur 6: Doorsnedes bestaande toestand.	9
Figuur 7: Contour van de ondergrondse kelder. Noorden is rechtsonder.	10
Figuur 8: Bouwplan.	11
Figuur 9: Doorsnedes van de geplande gebouwen.	12
Figuur 10: De huidige bebouwing op het plangebied.	13
Figuur 11: weergave van de geplande ingreep (plot door BAAC op orthofoto).	13
Figuur 12: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) 19	
Figuur 13: Situering van het onderzoeksgebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) 20	
Figuur 14: Hoogteverloop terrein.	21
Figuur 15: De Leemstreek in Vlaanderen (Borremans, 2015)	23
Figuur 16: Eolisch transport van zand en silt (leem) door suspensie, saltatie en rollen (Borremans, 2015).	24
Figuur 17: Ontstaan van de Zandstreek, Zandleemstreek en Leemstreek (Verheye & Ameryckx, 2007)	25
Figuur 18: Erosie, sedimentatie en bodemvorming in de Leemstreek (Verheye & Ameryckx, 2007)... 26	
Figuur 19: Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart.	27
Figuur 20: Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische profieltypekaart schaal 1:200.000.	28
Figuur 21: Situering van het onderzoeksgebied op de samengestelde quartairprofieltypekaart schaal 1:50.000.	29
Figuur 22: Kenmerken van de quartairgeologische kaart (1:200000) voor wat betreft het plangebied. 30	
Figuur 23: Legende bij de samengestelde quartairprofieltypekaart (1:50000).	30
Figuur 24: Situering onderzoeksgebied op de bodemkaart van Vlaanderen	32
Figuur 25: Situering onderzoeksgebied op de bodemerosiekaart van Vlaanderen	33
Figuur 26: Situering onderzoeksgebied op de bodemgebruikskaart van Vlaanderen	34
Figuur 27: Tielt op de cuestasrug (Ferraris).	39
Figuur 28: Plan van het centrum van Tielt (Sanderus, 1641).	40
Figuur 29: De verwoeste Sint-Pieterskerk (links) en Bruggestraat (rechts).	40
Figuur 30: De Bruggestraat en het klooster van de Grauwe Zusters (Lowys de Bersaques 1616).	41
Figuur 31: Tuinmuur met kruiswegnisjes, deel van het voormalige kloosterdomein.	41
Figuur 32: Ingang van de lakenmarkt in 1820.	42
Figuur 33: Lakenmarkt.	43
Figuur 34: Het Nieuw Gasthof in 1909.	43
Figuur 35: Het plangebied weergegeven op de Ferrariskaart (1771-1778).	46
Figuur 36: Het plangebied weergegeven op de kaart van Lemaieur (1786).	47
Figuur 37: Het plangebied weergegeven op de Poppkaart (1842-1879).	48
Figuur 38: Het plangebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen (1843-1845).	49
Figuur 39: Het plangebied weergegeven op de Vandermaelenkaart (1795-1865).	50
Figuur 40: Plangebied weergegeven op een topografische kaart uit 1854.	51
Figuur 41: Het plangebied weergegeven op een orthofoto uit 1971.	52
Figuur 42: CAI-kaart van het onderzoeksgebied met de archeologische vindplaatsen in de omgeving.	55
Figuur 43: Boringen 1 en 2.	57
Figuur 44: Boringen 3 en 4.	57
Figuur 45: Boringen 5 en 6.	58
Figuur 46: Boorplan.	59
Figuur 47: Synthesekaart met het plangebied, CAI-polygonen en DHM op de Ferrariskaart.	61

4 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied 53

5 Plannenlijst

Projectcode	2016G50
onderwerp	Plannenlijst
Plannummer	P1
Figuurnummer	Figuur 1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	1:10.000
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	1970
Plannummer	P2
Figuurnummer	Figuur 2
Type plan	Kadasterkaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied
Aanmaakschaal	1:1
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	03/08/2016 (raadpleging)
Plannummer	P3
Figuurnummer	Figuur 3
Type plan	orthofoto
Onderwerp plan	Verstoringsen geprojecteerd op orthofoto
Aanmaakschaal	onbekend
Aanmaakwijze	digitaal
datum	10/08/2016 (raadpleging)
Plannummer	P4
Figuurnummer	Figuur 7
Type plan	Opmetingsplan
Onderwerp plan	Inplanting huidige bebouwing
Aanmaakschaal	1/100
Aanmaakwijze	digitaal
datum	12/07/2016
Plannummer	P5
Figuurnummer	Figuur 11
Type plan	bouwplan
Onderwerp plan	Inplantings-en bouwplan op orthofoto
Aanmaakschaal	onbekend
Aanmaakwijze	digitaal
datum	10/08/2015
Plannummer	P6
Figuurnummer	Figuur 8
Type plan	bouwplan
Onderwerp plan	Inplantings-en bouwplan
Aanmaakschaal	1:150
Aanmaakwijze	digitaal
datum	12/07/2016
Plannummer	P7
Figuurnummer	Figuur 9
Type plan	Doorsnede

Onderwerp plan	Doorsnedes van de geplande gebouwen
Aanmaakschaal	1:100
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	12/07/2015
Plannummer	P8
Figuurnummer	Figuur 12
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving op kleine schaal
Aanmaakschaal	1:1
Aanmaakwijze	digitaal
datum	12/08/2016 (raadpleging)
Plannummer	P9
Figuurnummer	Figuur 13
Type plan	Hoogtemodel
Onderwerp plan	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving op grote schaal
Aanmaakschaal	1:1
Aanmaakwijze	digitaal
datum	12/08/2016 (raadpleging)
Plannummer	P10
Figuurnummer	Figuur 19
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied op de geologische kaart van het tertiair
Aanmaakschaal	1:5000
Aanmaakwijze	digitaal
datum	12/08/2016
Plannummer	P11
Figuurnummer	Figuur 20
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied op de geologische kaart van het quartair
Aanmaakschaal	1:200000
Aanmaakwijze	digitaal
datum	22/07/2016 (raadpleging)
Plannummer	P12
Figuurnummer	Figuur 21
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied op de geologische kaart van het quartair
Aanmaakschaal	1:50000
Aanmaakwijze	digitaal
datum	12/08/2016 (raadpleging)
Plannummer	P13
Figuurnummer	Figuur 24
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied geprojecteerd op de bodemkaart van Vlaanderen
Aanmaakschaal	1:5.000
Aanmaakwijze	analoog
datum	12/08/2016 (raadpleging)

Plannummer	P14
Figuurnummer	Figuur 25
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied op bodemerosiekaart van Vlaanderen
Aanmaakschaal	1:150.000
Aanmaakwijze	digitaal
datum	12/08/2016 (raadpleging)
Plannummer	P15
Figuurnummer	Figuur 26
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Locatie onderzoeksgebied op de bodemgebruikskaart
Aanmaakschaal	1:100000
Aanmaakwijze	digitaal
Datum	22/07/2016 (raadpleging)
Plannummer	P16
Figuurnummer	Figuur 35
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Kaart Graaf de Ferraris
Aanmaakschaal	onbekend
Aanmaakwijze	analoog
datum	1771-1778
Plannummer	P17
Figuurnummer	Figuur 36
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Kaart van Lemaieur
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
datum	1786
Plannummer	P18
Figuurnummer	Figuur 36
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Poppkaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
datum	1842
Plannummer	P19
Figuurnummer	Figuur 37
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Atlas der Buurtwegen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
datum	1841
Plannummer	P20
Figuurnummer	Figuur 39
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Kaart Vandermaelen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
datum	1854

Plannummer	P21
Figuurnummer	Figuur 39
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Topografische kaart uit 1854
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
datum	1854
Plannummer	P21
Figuurnummer	Figuur 41
Type plan	orthofoto
Onderwerp plan	Het plangebied geprojecteerd op een orthofoto
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
datum	1971
Plannummer	P22
Figuurnummer	Figuur 42
Type plan	CAI-kaart
Onderwerp plan	CAI vondstlocaties
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	12/08/2016 (raadpleging)
plannummer	P23
Figuurnummer	Figuur 47
Type plan	Grondplan
Onderwerp plan	Syntheseplan met plangebied en CAI-polygonen geprojecteerd op de DHM en Ferrariskaart
Aanmaakschaal	1:15000
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	17/08/2016

6 Bibliografie

AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN (AGIV) 2016: [online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 12 augustus 2016).

A+E Consult (2014): *Oriëntered booronderzoek, familie Vanmaele onverdeeldheid, Bruggestraat 35-37-39, 8700 Tielt*, A+E Consult BVBA: Menen.

ANONIEM (2006): *Geschiedenis stad Tielt* [online], www.Tielt.be (geraadpleegd op 11 augustus 2006).

BEYAERT M, ANTROP M, DE MAEYER P, VANDERMOTTEN C, BILLEN C, DECROLY JM, ... & WAYENS B 2006. België in kaart: de evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie, Brussel: Lannoo.

BOGEMANS F. & VAN MOLLE M. (2005): Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart - kaartblad 21 Tielt. Brussel, Vlaamse overheid, dienst Natuurlijke Rijkdommen.

BOGEMANS F. (2005): Technisch verslag bij de opmaak van de Quartairgeologische overzichtskaart van Vlaanderen, Vlaamse overheid Dienst Natuurlijke Rijkdommen, Vrije Universiteit Brussel.

BORREMANS M. (2015): Geologie van Vlaanderen. Gent, Academia Press.

CENTRAAL ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (2016): CAI Databank [online], (geraadpleegd op 11 augustus 2016).

CLOET M., DAELS L., DECAVELE J., LAMBRECHT T., OSTYN R., VANKEERSBILCK J., VANLANDSCHOOT R., VERHOEVE A., (2009): De geschiedenis van Tielt, een nieuwe kijk op een rijk verleden, Lannoo, Tielt.

DE MOOR G., 1997. Toelichting bij de Quartairgeologische kaart, kaartblad 21 Tielt, Universiteit Gent, Gent.

DE SEYN E., (1934): Geschied- en aardrijkskundig woordenboek der Belgische gemeenten, Turnhout: Uitgaven Brepols.

DOV VLAANDEREN (2016): Databank Ondergrond Vlaanderen, bodemkaarten, geologische kaarten [online], <https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html> (geraadpleegd op 12 augustus 2016).

GEPUNT VLAANDEREN, (2014) [online], <http://www.geopunt.be> (geraadpleegd op 12 augustus 2016).

HASQUIN H. (1980): Gemeenten van België. Geschiedkundig en administratief-geografisch woordenboek. 1. Vlaanderen, Brussel.

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED (2016)a: Tielt. Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed [online], (geraadpleegd op 12 augustus 2016).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED (2016)b: Tielt, lakenmarkt. Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed [online], (geraadpleegd op 16 augustus 2016).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED (2016)c: Tielt, stadhuis. Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed [online], (geraadpleegd op 16 augustus 2016).

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED (2016)d: Tielt, Bruggestraat. Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed [online], (geraadpleegd op 16 augustus 2016).

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË (2015): Verzamelingen van de afdeling Kaarten en Plannen [online], www.kbr.be (geraadpleegd op 12 augustus 2016).

LOUIS A. (1959): Bodemkaart van België, verklarende tekst bij het kaartblad, Halle 101E, Gent, Centrum voor bodemkartering.

MARECHAL M., AMERYCKX J.B. & LANGOHR R. (1992): "De bodems." In: DENIS J., Geografie van België. Brussel, Gemeentekrediet, pp. 241-259.

STAD TIELT (s.d.): Meer over Tielt [online], www.tielt.be (geraadpleegd 16 augustus 2016).

VAN DER DOOREN L., KREKELBERGH N., VANOVERBEKE R., (2016): Archeologienota zonder vooronderzoek met ingreep in de bodem, Tielt, Wakkensesteenweg, BAAC Vlaanderen Rapport 197, Gent.

VAN RANST E., SYS C., (2000): Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20000), Gent: Laboratorium voor Bodemkunde.

VERHEYE W. & AMERYCKX J.B. (2007): Bodem & Bodemkunde voor tuin, landbouw en milieu. Mariakerke-Gent, Eigen Beheer.